

ΤΟΜΟΣ Α΄. ΟΞΦΟΡΔΗ
ΕΑΝ ΕΛΕΓΧΗΣ ΤΑΣ
ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΟΥ ΕΝΩΠ
ΟΝ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΣΟΥ
ΑΠΕΝΣΤΙΚΤΟΥ ΤΟΤΕ
ΟΙ ΑΛΛ ΟΙΘΑΣΤΡΧΩΡΗ
ΣΙΤΑΣ ΑΤΕΛΕΙΑΣ ΣΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ

Ἑρευνα

“Ἑρέυνης δίχα ὁ βίος ἀβίωτος.”

Σύγγραμμα τριμηνιαίως ἐκδιδόμενον ὑπὸ Πλάτωνος Ε. Δρακούλη.

ΤΕΤΧΟΣ ΙΒ΄. ΑΥΓΟΥΣΤ
ΟΤΑΕΝ ΔΤΝΑΤΑΙ ΝΑ
ΜΑΣΔΟΣΗΖΩΗΝΕΙΜΗ
Η ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ Ο-
ΠΕΡΑΝΑΔΗΜΙΟΥΤΡΕΙ
ΟΛΟΕΝΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ.

3 ΦΡ. ΚΑΤ' ΕΤΟΣ.

OXFORD, 1903.

2/6 PER ANNUM.

ΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

Μὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας δωδεκάτου τεύχος, ἡ ΕΡΕΥΝΑ συμπληροῖ τὸν πρῶτον αὐτῆς τόμον. Τῷ 1899 ἀνηγγείλαμεν τὸ πείραμα τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, ζητήσαντες χίλιας ὑποσχέσεις συνδρομῆς. Δισχιλίοι μᾶς ὑπεσχέθησαν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐνδείξεως ταυτῆς ἐκρίναμεν δίκαιον καὶ καθήκον νὰ ζητήσωμεν συνεισφοράς δεκακισχιλίων φράγκων. Περὶ τὰ τρισχίλια μᾶς ἐδόθησαν μόνον· μολαταῦτα ἡ ΕΡΕΥΝΑ θὰ ἐξησφαλίζετο ὡς μηνιαίου περιοδικὸν εἰάν οἱ χίλιοι ἐκ τῶν δισχιλίων δηλωσάντων ἔσπευδον νὰ πληρώσωσι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δωδεκάτου τεύχους. Ἡδὴ τὸ περιοδικὸν καθίσταται μόνιμως τριμηνιαίου. Ἐὰν δὲν ἐλάμβανον πολυαχόθεν θερμὰς ἐκκλήσεις καὶ ἐκφράσεις βαθείας ἐκτιμήσεως τοῦ ἔργου μας ἴσως θὰ διειθέμεθα νὰ παύσωμεν τὴν ἐκδοσιν τοῦ περιοδικού, ἀφοῦ οὔτε οἱ χίλιοι συνεπληρώθησαν, οὔτε ἡ ζητηθεῖσα χορηγία ἐδόθη. Ἀλλὰ μᾶς εἶνε λίαν ἀνακουφιστικὸν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀναγγείλωμεν τὴν παγίωσιν τοῦ περιοδικού ἀνεξαρτήτως πάσης ἐπικουρίας εἰμὴ τῆς τῶν τακτικῶν συνδρομητῶν ἀφοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, εἰάν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ τῶν περὶ ἀνανεώσεως δηλώσεων, εἰσὶν ἤδη 800 βέβαιοι. Ἄλλως τε τόσῳ πολλοὶ εἶνε οἱ εὐγενεῖς φίλοι τοῦ ἔργου μας οἱ πανταχόθεν τοῦ κόσμου ποιησάμενοι ἐκκλήσεις εἰς ἡμᾶς ὅπως ἐγκαρτερήσωμεν εἰς τοὺς μόχθους μας, ὥστε οἱ μόχθοι μας χάνουσιν ἐντελῶς τὴν πικρίαν των. Τὸ περιοδικὸν τοῦντεῦθεν, ἐκδιδόμενον τριμηνιαίως ἐπὶ ἑτησίᾳ συνδρομῇ τριῶν φράγκων, ἦτοι πέντε δραχμῶν, τίθεται ἐπὶ ἰσφαλῶν βάσεων καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος διακοπῆς αὐτοῦ ἐπὶ δεκαετίαν τοῦλάχιστον. Ἡ πρόθεσίς μας εἶνε νὰ προσθέτωμεν εἰς αὐτὸ τέσσαρας σελίδας μὲ ἐκάστην προσθήκην τετρακοσίων συνδρομητῶν χωρὶς νὰ αὐξάνῃ τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς. Ἐν συνόλῳ τὸ δημοσιογραφικὸν πείραμα τοῦτο ἐπέτυχεν. Ἡ ΕΡΕΥΝΑ, ὡς ἡ ἐλαία, αὐξάνει βραδέως, ἀλλὰ ὁ βίος τῆς προμηνύεται μακρὸς. Ἀπὸ τοῦδε ὄχι μόνον οἰκονομικῶς εἶνε ἀνθηρὰ, ἀτε καταστάσα ἀπαραίτητος εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀγοραστῶν, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς ἔχομεν πᾶσαν ἐνδειξιν ὅτι ἐδημιουργήσαμεν δύναμιν εὐεργέτιδα, ἧς ἡ ἐπίδρασις αὐξάνει μὲ τὴν ἐκδοσιν ἐκάστου τεύχους. Ὑπερβάντες ἤδη οὐκ ὀλίγα τῶν προσκομμάτων μας πεποιθήσαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦδε τὸ περιοδικὸν θὰ ἀνταποκρίνεται περισσότερον εἰς τε τὸ ἰδεώδες ἡμῶν καὶ εἰς τὰς προσδοκίας τῶν ὑποστηρικτῶν μας.

Ἐντὸς τῆς τελευταίας τριμηνίας αἱ συνησπισμένα ἐργατικά τάξεις τῆς Ἀγγλίας διειτρίωνσαν τὴν κολοσιαίαν δύναμιν των κατὰ τρόπον οὐδαμῶς δεύτερον τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ Γερμανοὶ ἐργάται ἐπραξαν τοῦτο ἐν ταῖς τελευταίαις βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς. Ἐν Γερμανίᾳ τρία ἑκατομμύρια σοσιαλιστικῶν ψήφων ἐδόθησαν, καὶ 82 σοσιαλισταὶ ἐξελέχθησαν βουλευταί. Καθ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην παρομοίαν διατάραξιν εἰς τὰ ἀρχαῖα πολιτικά κόμματα ἐπέφερεν ἡ ἐμφάνισις τοῦ κόμματος τῶν ἐργατῶν. Ἡ προσδοκία τοῦ ἐρευνητοῦ εἶνε ὅτι τὴν διατάραξιν θὰ ἐπακολουθήσῃ χάος πολιτικόν, καὶ τὸ χάος τὸ πολιτικὸν κόσμος κοινωνικὸς. Ἡ διαφορὰ τῶν ὄρων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης εἶνε τοιαύτη ὥστε αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν τριμηνίαν δύο νίκαι ἐργατικῶν ὑποψηφίων ἐν ἀναπληρωματικαῖς ἐκλογαῖς διὰ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ἔχουσι σημασίαν ἴσην πρὸς τὴν σημασίαν τῆς ἐκλογῆς 82 σοσιαλιστῶν διὰ τὸ Ράιχσταγ. Πρὸ τίνος χρόνου, ἐν ἐπαρχίᾳ ἐνθα συνήθως ἐξελέγετο συντηρητικὸς λόρδος, ἡ γαιοκτῆμων, πᾶσα ὑποψηφιότης ἀπεσύρθη ἅμα τῇ ἐμφάνισι ἐνός σοσιαλιστοῦ, ὅστις ἐπομένως ἔμειεν ἀνευ ἀντιπάλου. Τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ὅταν συμβαίῃ, ἔχει εἰδικὴν σημασίαν — τὴν σημασίαν τῆς ἀναγνωρίσεως ὅτι αἱ ἰδέαι ἅς ἐκπροσωπεῖ ὁ ἐκλεγόμενος ἔχουσιν ὑπέρτερον κράτος. Πρὸ τριῶν μηνῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Οὐλβιτς εἰς σοσιαλιστῆς ὁ κ. Κρούξ ἐξελέχθη πλειοψηφῆσας τοῦ συντηρητικοῦ ἀντιπάλου κατὰ τετρακοσίας ψήφους. Πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βάρναρδ Κάστλ οἱ ὑποψήφιοι ἦσαν τρεῖς, ὁ συντηρητικὸς κ. Βαίην, λαβὼν 3,323 ψήφους, ὁ φιλελεύθερος, κ. Βώμοντ ἰσοψηφῆσας σχεδόν, καὶ ὁ ἐργατικὸς κ. Χενδερσον ὑπερτερῆσας κατὰ δεκάδας τινὰς ψήφους. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἄλλοτε ἐξελέγετο τακτικῶς ἀπὸ τοῦ 1885 ὁ φιλελεύθερος σερ Ι. Πήξ, ἄλλοτε διὰ μεγάλης πλειοψηφίας καὶ ἄλλοτε ἀνευ ἀντιπάλου, ὁ δὲ ὑποτυγχάνων ἦτο πάντοτε ὁ εὐπατρίδης Βώξ-Λαῦον. Ἡ σπουδαιότης τῆς εἰρημένης ἐκλογῆς ἔγκειται εἰς τὸν προδρομικὸν χαρακτῆρα ὃν ἔχει. Εἶνε ὑπογραμμὸς προσεχῶν ἐκλογικῶν ἀγώνων ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐκλογῇ ἐπάλαισαν τρεῖς ἰσχυραὶ δυνάμεις, ἡ τῶν τσιφλικιούχων, ἡ τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἡ τῶν ἐργατῶν, ἐθριάμβευσε δὲ ἡ τῶν ἐργατῶν καὶ ἀνέδειξε τὴν ἐργατικὴν τάξιν ὡς ὀργανισμένον ἔθνικόν κόμμα ἔχον πλήρη συνείδησιν τῶν ἀπαιτήσεων του, ἔτοιμον νὰ ὑποστῇ θυσίας, ἀποφασισμένον νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὰ δύο ἀντίπαλα αὐτοῦ

κόμματα τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν διὰ λογαριασμὸν του, νὰ ἀποσπάσῃ δὲ καὶ τὴν τελεσφόρον ἀναγνώρισιν τοῦ δημοκρατισμοῦ ἐκείνου ὑπὲρ οὗ ἀμφότερα τὰ ἀντίπαλα κόμματα ἐν τῷ παρελθόντι πολλὰ μὲν ἐλάλουν, ὀλίγιστα δὲ ἐπραττον. Εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος ἡ ἀγνοία εἰς ἣν εὐρίσκειται ὁ λονδίνειος Τύπος περὶ τῶν τάσεων τούτων τῆς ἐργατικῆς ἰσχύος. Ἡ ἐκλογή τοῦ Χένδερσον ἀνηγγέλθη καὶ ἐσχολιάσθη ὡς "καταπληκτικὸν φαινόμενον." Καὶ ὅμως ἡ ἔρευνα τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει αὐτὸ ὡς φυσικώτατον καὶ ὑπὸ τῶν εἰδῶτων προσδοκώμενον. Οἱ Τάιμς, προδίδοντες τὴν μέχρι τοῦδε ἀγνοίαν των, περαίνουσι μακρὸν ἄρθρον διὰ τῶν ἐξῆς φράσεων: "Ἀναμφιβόλως τὸ ἔθνος καλεῖται νὰ ὑπολογίσῃ νέαν ἐν ἑαυτῷ δύναμιν ἀνατέλλουσαν ἤδη καὶ ἐκδηλουμένην ὑπὸ ἔμπρακτον μορφήν ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσῳ καὶ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ." Ἀναμφιβόλως οἱ πολιτευόμενοι πάσης χώρας εἶνε οἱ ἀποτελεσματικώτεροι σκαπανεῖς τοῦ σοσιαλισμοῦ. Αἱ ἀτασθαλίαι των ἀποτελοῦσι τὴν μέθοδον ἣν ἡ ἰσχύς τῶν πραγμάτων ἐφαρμόζει πρὸς ἀνέλιξιν νέου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος.

Ἐν Ἰταλίᾳ τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὁ νέος νόμος δι' οὗ δημιουργεῖται Ἀνώτατον Συμβούλιον ἀρμόδιον διὰ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 43 μελῶν. Ταύτων τρεῖς εἶνε γερουσιασταὶ διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς γερουσίας καὶ τρεῖς βουλευταὶ διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς βουλῆς· τέσσαρα μέλη διορίζονται ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, τέσσαρα ὑπὸ γεωργικῶν σωματείων, τρία ὑπὸ ἑταιριῶν ἀλληλοβοηθείας, τρία ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν καὶ δύο ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τραπεζῶν· δεκατέσσαρα διορίζονται διὰ βασιλικῆς διατίμητος πρῶτος τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας καὶ Βιομηχανίας, ἐξ αὐτῶν δὲ δύο εἰσὶ στατιστικοί, πέντε γεωργοὶ καὶ ἑπτὰ ἐργάται ἐργοστασίων καὶ ἄρυχείων. Ἔργον τοῦ σώματος τοῦτου εἶνε νὰ ἐρευνᾷ πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀναφύμενα ἐκ τῆς συγκρούσεως ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιαρχῶν, ἡ γεωργῶν καὶ τσιφλικιούχων, νὰ ὑποδεικνύῃ μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν γεωργῶν, νὰ προτείνῃ μελέτας καὶ ἐρεῖνας ἄς δεῖν νὰ ἀναλαμβάνῃ ἡ κυβέρνησις, καὶ νὰ γνωματεύῃ ὡς πρὸς νομοσχέδια ἀφορῶντα τοὺς ἐργάτας.

Ἐν τῶν εὐγλόπτων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι πολιτείας εἶνε ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐν τοῖς διαφόροις νομοῖς ἐπιτιμῶσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, δι' ἐγγράφων των, τὰ ὑπουργεῖα ὡς ἀρμόδια. Ὑφ' οὗτος ὅρους ὑφίσταται τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἀρμόδιος ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρμοδίαν θέσιν. Σύνταγμα ἡ Ἑλλάς ἔχει, ἀλλὰ συνταγματικὴν ἐλευθερίαν δὲν ἔχει. Τὸ κράτος διαιρεῖται εἰς δύο τάξεις· εἰς χειρῶνακτας καὶ εἰς πολιτευομένους, καὶ οἱ πρῶτοι εἶνε κερμάτια τῶν δευτέρων. Ἡ φορολογικὴ διαρρύθμισις εἶνε τι ἀποτρόπαιον, ἡ δὲ κατάστασις τῶν φυλακῶν ὠθεῖ πεπωμένως εἰς ἀποχρῶσαν ἀφορμὴν διεθνούς ἐνεργείας. Ἀπίστευτος εἶνε ὁ βαθμὸς τῆς καταθλίψεως ἣν ἐξασκεῖ ἡ τοκογλυφία καὶ ὅμως οἱ πολιτευόμενοι τὴν ὑποβάλλουσι. Ἄν ὑπῆρχεν ἐλευθερία λόγου ἐν Ἑλλάδι θὰ ἐνεφανίζοντο αἱ ἐπιτιμώμενες μέχρι καταργήσεως τοῦ νόμου περὶ φυλακίσεως διὰ χρέη.

Ἐν προσφάτῳ συγγράμματι αὐτοῦ ὁ ἐλληνοιστὴς Howard Williams λέγει ὅτι ἡ ἀπώλεια τῶν κωμωδιῶν τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ τοῦ Μενάνδρου εἶνε ἴσως ἡ μεγίστη τῶν ἀπωλειῶν ἄς ὑπέστη ἡ φιλολογία τοῦ κόσμου. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων περικοπῶν, ὁ Ἐπιχάρμος εἶνε ὁ μέγιστος ὄλων τῶν ποιητῶν καὶ λογογράφων τῆς δωρικῆς φυλῆς καὶ ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ πυθαγορικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι. Σπανίως τις τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθικολόγων καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου ἐφθάσεν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ τοῦ Μενάνδρου.

Κατὰ προσφάτους ἐρεῖνας τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ Ἐλμερ Γκαίλτς, πᾶσα ἐνσυνείδητος διανόησις ὑφαίνει εἰς μέρος τι τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁρισμένην τινα χημικὴν καὶ ἀνατομικὴν ἰδιωσυστασίαν. Πᾶς ὄργανισμός εἶνε διανόησις ἐξυφαινομένη δι' ἐγκεφαλικῶν κυττάρων. Ἐκαστος δύναται νὰ πλάσῃ, ὑφαίνῃ καὶ οἰκοδομήσῃ ἐγκεφαλικὴν οὐσίαν καὶ οὕτω νὰ αὐξήσῃ τὸ ἑαυτοῦ ὄργανον τοῦ διανοεῖσθαι, ἢ, μεταφορικώτερον εἰπεῖν, τὴν χωρητικότητά του σκεύους δι' οὗ ἀντλοῦνται τὰ διανοήματα ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἀνεξαντλήτου. Ἡ οὕτω δημιουργουμένη ἀντλία εὐρύνεται καθ' ὅσον ἀντλεῖ, καὶ ἀντλεῖ καθ' ὅσον εὐρύνεται.

Πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ ἐν Κενισβέργγῃ καθηγητὴς τῆς Γεωργίας κ. Βακχάουζ ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειάν του τὸ ἐκτενὲς καὶ ὑπὸ πολλῶν χρεῶν βεβαρμένον κτήμα Κυδνίου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα δόσῃ ἔμπρακτον ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας του ὅτι πᾶν ἔδαφος δύναται νὰ καταστῇ πρυσοδοφόρον διὰ τῆς βοήθειας τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων τῆς νεωτέρας γεωργίας. Ὁ καθηγητὴς ἤδη δημοσιεύσας τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τριετοῦς πείρας του περιγράφει τὰς λεπτομερείας καὶ καταδεικνύει πραγματοποιήσας κέρδους 3½ τοῖς ἑκατόν.

Ὡς αἰτία τῆς ἐπιδημίας τοῦ τύφου θεωρεῖται σήμερον ὑπὸ πολλῶν ἡ κατανώσεις τῶν στρειδίων. Βραχεῖα δὲ μελέτη τῆς ἀνατομίας τοῦ στρειδίου πείθει ὅτι ὁ τρόγων αὐτὸ δὲν δύναται ἀλλ' ἢ νὰ ἐναποταμιεύσῃ ἐν τῷ ὄργανισμῷ του δεινύτατα βακτηρίδια. Ἄφ' ἑτέρου οἱ καλλιεργοῦντες στρεῖδια πρὸς ἐμπορείαν ὁμολογοῦσιν ὅτι τὰ καταλληλότερα μέρη πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν εἶνε τὰ περίχωρα τῶν ὑπονόμων. Φαίνεται κατάδηλον ὅτι ὁ προυργισμὸς τοῦ στρειδίου εἶνε νὰ καθαρῶσιν τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῶν ριπτομένων εἰς αὐτὸν παντοειδῶν ῥύπων. Ὁ ὄργανισμός των εἶνε ἀκρῶς πρὸς τοῦτο ἐπιτήδειος, συγκείμενος ἐκ καρδίας, πνευμῶνων, στομάχου, ἥπατος, ἐντέρων καὶ νευρικῶν κέντρων. Τὸ ἥπαρ καὶ τὰ νεφρὰ εἶνε συνδυασμένα ὡς ἐν ὄργανον. Τὸ ἥπαρ τοῦ στρειδεῖος ἰδίως εἶνε παμμέγεθες ὄργανον καὶ ὁ λόγος τοῦ μεγέθους πιθανῶς εἶνε ἡ ρυπαρὰ διαίτα τοῦ ζῴου ἐπιβαλλομένη ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του ὑπερσυνίσταται εἰς τὸ ν' ἀπορροφᾷ ἀπὸ τοῦς ἰλυοσκεπεῖς λίθους πᾶν τυφογόνον βακτηρίδιον. Τὸ ἥπαρ ἐντεῦθεν ἡ φύσις κατέστησεν εὐρύτατον χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοῦ ζῴου. Χρησιμώτατον τὸ ἐπάγγελμά του, ἀλλὰ πῶς ὁ πυθμενοκαθαριστικὸς ὄργανισμός του ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν ἐδωδίων τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε δύσκολον νὰ μαντεύσῃ τις. Πρέπει νὰ εἶχε χαλύβδινον ἢ ὀρειχάλκινον οὐρανίσκον ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ὅστις ἀπὸ τὸν βράχον τῆς θαλάσσης ἀπέσπασε τὸ ὄστρακον καὶ διεκύβευσε τὸν στόμαχόν του ὠθήσας τὴν γλοιώδη ἐκείνην μάζαν διὰ τοῦ οἰσοφάγου του. Ἄν ἐξετάσῃ τις διὰ τοῦ μικροσκοπίου οἰονδήποτε τεμάχιον ἐκ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ στρειδίου ὃ ἀνακαλύψῃ πλῆθος παρασίτων μεστῶν κινδύνου. Ἐνῶ παντὸς εἶδους τροφή ἀθῶα περιβάλλει ἡμᾶς, διατί ἡ αὐτοκτάνος μαρὰ νὰ τρώγωμεν σακκίδια τύφου;

ΕΤΑΙΡΟΙ

Ο ΙΣΡΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΗΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΜ. Α' σελ. 104.

Ε.Υ.Ζ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΙ ΕΙΔΕΝ Ο ΙΖΡΑΣ

ΑΦ ΎΨΗΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΝ ΓΗΝ.

*Άρθρον τῆς λαϊκῆς Φλωρεντίας Δέξη.

[Ὡς ἐσημείωσα ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ἰουνίου, τὸ προκείμενον ἄρθρον τῆς Lady Florence Dixie ἐμελλε νὰ δημοσιευθῇ ταυτοχρόνως ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Λονδίνου Human Review καὶ ἐν τῇ ΕΡΕΤΝΗ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν συμπίπτει ἡ ἐκδοσις τῶν δύο μεταφέρει αὐτὸ ἤδη ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ. Μεταφέρει δὲ αὐτὸ ταυτοχρόνως ἀγγλιστὶ καὶ ἕτερον σπουδαῖον περιοδικόν, τὸ Wilshire's Magazine. ἔχον κυκλοφορίαν 100.000 ἀντιτύπων. Τὸ προσεχὲς τεύχος τῆς ΕΡΕΤΝΗΣ θὰ περιέχῃ ἄρθρον τῆς κυρίας Φλωρεντίας ὅλον γραφόμενον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ΕΡΕΤΝΑΝ, ὑπὸ τὸν τίτλον Ο ΙΖΡΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ. Ἴδε προηγουμένον τεύχος σελ. 164.]

Α΄.

Μάτην αἱ δυνάμεις μιᾶς κραταιᾶς Αὐτοκρατορίας ἐζήτουν ν' ἀνακαλύψωσι ποῦ ἐκρύπτοντο οἱ πρόμαχοι ἑνὸς κρατιδίου. Ὑψηλαὶ ὠρθοῦντο αἱ ὀρεσφαίραι παρὰ τὴν Μαγερσφοντένην, ἀλλὰ δὲν ὑπήρχεν ἔχνος ψυχῆς ζωῆς, καὶ ἡ συρίζουσα ἐκρηγνυμένη σφαῖρα μάτην ἀνεζήτει ἐν πάσῃ γωνίᾳ καὶ ἐν πάσῃ ῥωγμῇ τὸν μίτον πρὸς τὸ κρυσφύγγετον τῶν Βοέρων. Ἐντούτοις, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ἦσαν ἔδει ν' ἀνακαλυφθῶσιν ἂν τοῦ Κίμβερλυ ἡ πολιορκία ἐμελλε νὰ ἀρθῇ, καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἔδει πάντως νὰ χωρῶσιν ἐπὶ τὰ πρόσω πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Οἱ Βοέρες ἦσαν κεκρυμμένοι ἄλλὰ ποῦ; Οὐδεμία οὐδαμῶθεν ἤρχετο εἰδήσις. Σῶμα ὅθεν Σκώτων εὐζώνων ἐξεκίνησε καὶ ἐβάδισεν ὑπὸ βροχὴν καὶ ὀμίχλην εἰς ἀναζήτησιν εἰδήσεων. Ὁ Ἴζρας κατέκειτο ἐν τῷ βοερικῷ χαρακώματι ὑποκάτωθεν τῶν ἀκρωρειῶν καὶ ἠτένιζεν ἔξω πρὸς τὴν ὀμιχλώδη νύκτα. Ἦτο κεκμηκὸς καὶ δύσκαμπτος, διότι ἀπὸ πολλῶν ὠρῶν κατέκειτο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει. Ἦτο ὑπηγορευέτο πᾶσα κίνησις ἐφ' ὅσον αἱ ἐξερευνητικαὶ σφαῖραι ἐμυκῶντο ὑπερθευ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰκάρπῳ ἀποστολῇ των. Ἡ θέσις ἦν οἱ Βοέρες κατεῖχον ἦτο ὀχυρά, μακρὰ δὲ σειρὰ ἀπηνῶν, ἀγρύπνων ἀνδρῶν ἐκράτει αὐτῆς ἐν καρτερικῇ συγῇ καὶ προσδοκίᾳ. Τρομερὰ καὶ ψυχρὰ ἦτο ἡ σκηνή, ἡ δὲ ζοφερὰ νύξ διέρρεε βραδέως. Ἐπὶ τέλους αἱ ὠχραὶ ταινίαι τῆς φαιᾶς ἡοῦς διέλαμψαν ἐν τῷ στερεώματι, μετ' αὐτῶν δὲ ἤρχετο, πόρρωθεν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ βαθμηδὸν προσπελάζων ὁ ὑπόκωφος ἦχος ποδῶν βαδιζόντων. Ὁ Ἴζρας ἐρρίγησε. "Τί εἶνε;" — ἐτραύλισεν ἐν μέρει πρὸς ἑαυτόν, ἐν μέρει πρὸς τὸν ἀριστερὰ αὐτοῦ ἄνδρα. Ἄλλ' ἡ μόνη ἀπάντησις ἦν ἔλαβεν ἦτο ἐν συμπεπνυγμένον "σς — σς — σς" νουθετικῶς ἐξενεχθέν, θροῦς δὲ ἠκούσθη διερχόμενος κατὰ μήκος τῆς γραμμῆς τῶν ἀναμενόντων Βοέρων. Ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐγγὺς ἦδη ἠκούετο ὁ δοῦπος τῶν ποδῶν, τὸ βαρὺ ἤχηον βάδισμα, ἐνῶ δὲ ὁ Ἴζρας ἐνέτεινε τὴν δρασιω εἰσβλέπων εἰς τὴν ὀμίχλην, οἱ ὀφθαλμοὶ του διεστάλησαν ὑπὸ φρίκης. Ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκοτίας, (αὐτὸ τὸ θέαμα ἦτο ἡ αἰτία τῆς φρίκης του), ἐξήρχετο συμπεπνυγμένον σύνταγμα στρα-

τοῦ, βαρέως ἀναπνέον καὶ χωροῦν πρὸς θάνατον ἀφευκτον. Ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ ἐβάδιζε τάγμα προσφιλὲς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἴζρα ὅστις ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὴν σκοτικὴν ἀμφίεσιν ἢν ἠγάπα. Ἦτο ἡ στολὴ τοῦ Μέλανος Φρουροῦ, τοῦ τάγματος εἰς ὃ εἶχεν ἀφοσιωθῇ πεφιλημένος ἀδελφὸς ἀποθανῶν, καύχημα τῆς γενετείας αὐτοῦ γῆς. Φρικώδης συγῇ—συγῇ τάφου—ἐβασίλευσεν ἀνὰ τὰς τάξεις τῶν Βοέρων, ἀλλ' ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν προέτεινε τὸ ὄπλον του καὶ ἀνέμενε μὲ τὸ στόμιον ἐστραμμένον πρὸς τὴν προσπελάζουσαν μάζαν ἀνθρώπων. "ὦ! τίς παραφροσύνη τὴν ἐπεμπεν αὐτὴν τὴν μάζαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ὀλέθρου; Τὸ αἷμα ὠρμησεν εἰς τὰς παρειὰς τοῦ Ἴζρα. Αἰφνης ἀνετινάχθη καὶ ἐβροντοφώνησε πρὸς ἐκείνην τὴν μάζαν. "Ὀπίσω ἀδέλφια, ὀπίσω." Αὐθωρεὶ ἠσθάνθη ἑαυτόν ἀπωθούμενον καὶ ῥυπτόμενον κάτω, καὶ ταυτοχρόνως ἀνοικτῶν κρότος ἀνεδόθη καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῶν Βοέρων ὧν αἱ караβίνας ἐξερεύγοντο τὰ φονικά αὐτῶν περιεχόμενα. Τὸ πυκνὸν σύνταγμα, οὕτω πληγέν, ἐσαλεύθη καὶ ἐταλαντεύθη. Κραυγαὶ φρικαλέαι ἐξ αὐτοῦ ἀνεδόθησαν. Λύσσα καὶ μανία, κατάπληξις καὶ ὀδύνη, αὐτόχρομα ἠκούετο ὡς σωρηδόν, κυριολεκτικῶς, ἐπιπτον οἱ ἄνδρες, νεκροί, τραυματῆαι καὶ θνήσκοντες, μὴ μὲν δυνάμενοι νὰ βαδίσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω, μὴ δὲ θέλοντες νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἦτο τι φρικτὸν ἢ ἀνθρωπολεθρία ἐκείνη. Ἀξιωματικοὶ ἐπιπτον ἐν πυκνῇ διαδοχῇ ἀφίνοντες τοὺς ἄνδρας των ἀνευ ἀρχηγῶν. Εἰς ἐκ τῶν πρώτων πεσόντων ἦτο ὁ ἠρωϊκὸς συνταγματάρχης γουινπετήσας ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βολῆς, σκληρῶς ἀγωνισθεὶς νὰ ὀμιλήσῃ καὶ εὐθὺς ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους νεκρός. Ἦτο σκηνὴ ἀπαισία. Φλόξ ἐφαίνετο ρέουσα ἀπὸ τὰ βοερικὰ χαρακώματα, καὶ ἡ φρικτὴ δυωδία, πίνγκ, κράκ σρίξ ἐξηκολούθει τὴν δυσαρμονικὴν μουσικὴν τῆς, ἐρρήγνου δὲ τὸν ἀέρα κραυγαὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν παλαιόντων νὰ ἀποκαταστήσωσι τάξιν, καὶ ἀνασχηματίσωσι τὸ δεκατισθὲν σύνταγμα. Ἄνδρες τινες ἐπειράθησαν νὰ ὀρμήσωσιν ἐμπρός. Ἐπεσαν, ὑπὸ χάλαζαν σφαιρῶν, τρυπηθέντες δι' ὄλων τῶν μελῶν των. Βεβαίως οὐδέποτε εἰκόνα ἀπαισιωτέραν ἐξωγράφησεν ἀνθρώπου θέλησις ἐπὶ τοῦ πίνακος τοῦ βίου. Ὁ Ἴζρας ἴστατο κατάπληκτος θεωρῶν αὐτήν. Σφαῖραι τινες διήλθον σφυρίζουσαι παρὰ τὸ πλευρόν του, ἀλλὰ δὲν τὰς ἔλαβεν ὑπ' ὄψει. Ὁ μεσημερισμὸς ἐδέσποζεν αὐτοῦ ἐν ὅλῃ τῇ οἰκτρᾷ πραγματικότητι αὐτῆς. Ἡ "ἀπανθρωπία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνθρώπου" ὠρθεύτο ἀγρία ἐνώπιόν του. Ἡ φρίκη αὐτῆς ἐπλήρου τὴν ψυχὴν του. Ταχύ, ἀσφαλὲς καὶ φονικὸν ἦτο τὸ ἔργον τῆς. Οὐδεμία ὁμὰς ἀνθρώπων ὅσονδῆποτε ἠρωϊκῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντίσχη κατὰ τῆς φοβερᾶς χαλάξης. Ἐκατοντάδες εἶχον πέσει. Οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ θνήσκοντες ὠλόλυζον καὶ ἐγόγγυζον ἐν τῷ μέσῳ τῶν

νεκρῶν. Τὸ θέαμα τῆς ἀνθρωπολεθρίας ἦτο πλήρες. Τὸ λαμπρὸν Σύνταγμα, ἀκρωτηριασθὲν καὶ παραλύσαν, ἀλλ' ἀδάμαστον ἔτι καὶ λυσσῶν νὰ ἐκδικηθῆ τὸς νεκροὺς του ἀπόσθη μακράν. Διμελίσθη εἰς ἀτάκτους ὀμάδας ὑποχωρούντων ἀνδρῶν ποθοῦντων καὶ ἀγωνιζομένων νὰ ἀνασχηματισθῶσιν εἰς σῶμα. Ἀπ' ἀντίκρυ ἠκούοντο φωναὶ καλοῦσαι ὀνόματα συνταγμάτων, συστρατιῶται δίδοντες πρὸς ἀλλήλους σημεῖα ἀναγνωρίσεως διὰ μέσου τῶν πυκνῶν ὀμιχλῶν. Ἐπὶ ὥρας μακρὰς οὐδεμία ἀρωγὴ ἤρχετο πρὸς αὐτοὺς. Ἡ αὐγὴ ἐφάνη, ὁ θερμὸς ἥλιος ἀνέτειλεν ἵνα περιφλέγων τὸν τραυματίαν αὐξήσῃ τὴν ἀγωνίαν τῆς δίψης τῆς ἀποξηραιούσης τὰ χεῖλη του, τὴν γλώσσαν του, τὸν λαιμὸν του, καὶ ἐπίδεινουμένης ὑπὸ πληγῶν. Εὐτυχεῖς νεκροί. Αὐτοὶ τοῦλάχιστον δὲν ἐπασχον. Δι' αὐτοὺς ἡ φρίκη καὶ ἡ κόλασις τοῦ πολέμου παρήλθον. Οἱ θνήσκοντες, οἱ ζῶντες καὶ οἱ ἀβοήθητοι τραυματίαι ἐδοκίμαζον τὴν πικρίαν του, τὸν ἴον τῆς ἀπαυθροπίας. Οὕτως ἤνοιξεν ἡ πρώτη πράξις ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς Μαγερσφοντένης. Ἦτο τὸ ἀπαίσιον προανάκρουσμα μάχης ἣτις ἐμαίνετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, μάχης καταπιούσης μὲν πολλὰς ὑπάρξεις κατορθούσης δὲ μηδέν. Ἀπὸ τὸ καταχθόνιον, ὀλολύζον πανδαιμόνιον αὐτὸ στρέψωμεν ἤδη πρὸς τὸ θέαμα τῆς γῆς οἶον ἐξετυλίχθη ἐνώπιον τοῦ Ἰζρα.

B.

Νῦξ εἶχε σκιάσει τὸ πεδίου τῆς μάχης. Ἡ ὀξεία κραυγὴ τῆς σφυρίζουσης, ἐκρηγνυμένης σφαίρας εἶχε παύσει, ὁ πάταγος τοῦ πυροβολικοῦ δὲν ἐπεμπε πλέον διὰ τοῦ θερμοῦ ἀέρος τὸν βροντώδη σφυγμὸν του, καὶ τὸ ἀκατάπαυστον πὶγκ πὶγκ, σρίξ σρίξ, τθῶδ τθῶδ, τῆς ἀνοικτίρμονος σφαίρας εἶχε κατασιγῆσει. Ἀλλ' ἡ καταστροφή ἦν ἐκάστη αὐτῶν εἶχεν ἐπιφέρει εἶχεν ἀφήσει τὰ σημεῖα τῆς, εἶδεχθεῖς καὶ ἀποτροπαίους ἐνδείξεις τῶν ἐπαισχύντων ἔργων τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου. Ἐν τῷ βοερικῷ στρατοπέδῳ, ἀνθρωποὶ κατέκειντο νεκροὶ καὶ ἀνθρωποὶ κατέκειντο θνήσκοντες. Τούτων τινὲς ἐκάθηντο ἐν πείσμονι σιγῇ καὶ ἐνταυτῷ ἡ ζωὴ των ἐξέρρεεν· ἄλλοι ἐγόγγυζον καὶ ἔστενον, καὶ συνεστρέφοντο καὶ ἐσφάδαζον ἐν τῇ ἀγωνίαν των, ἀφοῦ οἱ χειρουργοὶ εἶχον κατακόψει αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκάρπῳ ἀποπειρᾷ ὅπως σώσωσι τὴν ζωὴν των. Ἐκ τοῦ μέσου τῆς σκοτίας κραυγαὶ τρομακτικαὶ καὶ ἀλλόκοσμοι ἐξήρχοντο δίκην στόνων διὰ τοῦ ἀέρος. Ἦσαν κραυγαὶ ἀνθρώπων ἀλγούντων, ζῶντων πασχόντων. “Βοήθεια, Βοήθεια!” ἀνεφώνουν αἱ πλήρεις ὀδύνης φωναί, ἡ δὲ οἰμωγὴ τῆς οἰκτρᾶς ἀγωνίας ἵπτατο ἀνὰ τὰς αὔρας τῆς νυκτός. Τῆδε κακέισε ἤχοι γογγυσμοῦ ἀνήρχοντο καταπληκτικῶς καὶ σπαρακτικῶς αἰφνῆδιοι, ἄλλοι μὲν σβεννύμενοι διὰ παντός ἐν τῷ βόγγῳ τοῦ οἰκτίρμονος θανάτου, ἄλλοι δὲ ἐπιζῶντες καὶ

ἐκτυλίσσοντες τὰ ἄλγη των ἐν τῇ πενθίμῳ καὶ σπαραξικαρδίῳ ἐκκλήσει των. Ἡ ἀγωνιώδης, μεταλλόηχος δυωδία ἢ παραγομένη ἐκ καταρρέσεως ἵππικοῦ ὀπλισμοῦ καὶ βαρυστεναζόντων στέρνων ἐμαρτύρει ἀκάρπους προσπαθείας καταβαλλομένας ὑπὸ πληγωμένων καὶ θνησκόντων ἵππων θελόντων νὰ ὀρθοποθήσωσιν ἢ νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ ζυγοῦ τῶν λωρίων καὶ σχοινίων ἅτινα ἐτήρουν αὐτοὺς δεσμίους καὶ ἀνισχύρους ἐν ᾧ τόπῳ εἶχον πέσει κατὰ τὰς θερμὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. Πολλοὶ εἶχον πέσει καταφλεγόμενοι ὑπὸ δίψης καὶ τρελλαινόμενοι ὑπὸ μυιῶν καθ' ὅλον τὸν ἀπαίσιον χρόνον τῆς περι αὐτοὺς λυσσωδῶς συγκροτουμένης μάχης καὶ ἤδη τὸ παγερὸν ψῦχος ἀφρικανικῆς νυκτός ἀπέψυχε τὰ μέλη των καὶ ἀπελίθου αὐτὰ διὰ τῆς ἀπουαρκούσης πνοῆς τῆς. Ὁ Ἰζρας ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, πρᾶττων ὅ,τι ἠδύνατο, ὑπὸ τὸ φθίνον φῶς ὕπως βοηθήσῃ τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς θνήσκοντας, διὰ τοῦ περιστρόφου του πολλοὺς ἀγωνιῶντας ἵππους καὶ ἡμίονους ἀπήλλαξε τῶν ἀλγηδύνων των. Μολοντούτο ὀλίγον ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ζοφερὰ δὲ σκοτία ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς προσπαθείας του. Ἰπὸ τὸ κράτος ἀκατανικήτου φρίκης ἀπεσπάσθη τοῦ τόπου τῶν ἀλγηδύνων ἄς ἐπόθει ν' ἀνακουφίσῃ καὶ ἄς ἡ καρδία του ἐπαλλε νὰ ἴδῃ θερματιζομένας. Δύο θνησκόντων μῆνυμα πρὸς προσφιλεῖς ἐπιζῶντας ἀπετέλεσε τὴν τελευταίαν ἀποστολήν του ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τῆς ὀδύνης. Εὐζωνος ψυχορραγῶν ἔστειλε δι' αὐτοῦ τὸν ὕστατον ἀποχαιρετισμὸν εἰς τὴν ἐν Σκωτία θρηνοῦσαν μηιστήν του, καὶ ἀξιωματικὸς ἀγγλος, μικρὸν πρὸ τῆς τελευταίας πνοῆς του διεπίστευσε εἰς αὐτὸν κειμήλιον ἵνα τὸ παραδόσῃ εἰς τὴν θρηνοῦσαν μητέρα του. Εἶτα ὁ Ἰζρας παρηκολούθησε τὸ βοερικὸν φορητὸν νοσοκομεῖον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπηυδημένος δὲ καὶ βαρναλγῶν ἐπιεποτήριον ὕδατος καὶ ἐκάθισε παρά τινι τῶν πυρῶν τοῦ στρατοπέδου προσπαθῶν νὰ εὕρῃ ἐν τῷ ὕπνῳ τὴν λήθην. Δὲν ἦτο εὐκολον τὸ κατόρθωμα. Τὰ περὶ αὐτὸν θεάματα καὶ οἱ ὀλοφυρμοὶ τὸ καθίστων σχεδὸν ἀδύνατον. “Ὅ,τι δὲ τὸν ἐξέπληττεν ἦτο πῶς πολλοὶ ἠδύναντο νὰ κάθηνται καὶ νὰ τρώγωσι, νὰ γελῶσι καὶ ν' ἀστείζωνται καθ' ὅν χρόνον οἱ νεκροὶ περίξ κατέκειντο καὶ οἱ πάσχοντες ἐγόγγυζον. Ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἐκπλήττη τούτο—διότι ὁ Ἰζρας περιῆλθε τὴν οἰκουμένην καὶ ἔδει νὰ μὴ εἶχε λησμονήσῃ ὅτι ἡ διηνεκῆς συνάφεια πρὸς τὰς φάσεις τῆς ὀδύνης ἀπονεκρόνει πολλῶν τὴν ἀντίληψιν πρὸς τὴν ἀπαισίαν παρουσίαν τῆς καὶ καθιστᾷ τὴν καρδίαν τυλώδη. Εἰς καρδίαι αἵτινες δὲν δύνανται νὰ κατανήσωσι τοιαῦται, ἀλλ' αὐταὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν εὐγενῆ μειωρότητα καὶ ὁ κόσμος τὰς ὑπολογίζει ὡς μεμφιμοίρους ἐνῶ πράγματι εἰσὶν ἀπλούστατα αὐτὰ αἱ καρδίαι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

— Δὲν τρώγεις Ἴζρα; τὸν ἠρώτησεν εἰς Βοῆρ παρὰ τὸ πλευρόν του μασσῶν εἶδος καπνοῦ.

— Ὅχι ἀπήντησεν ὁ Ἴζρας ἐν τόνῳ ἀπηυδηκότος ἀνθρώπου. Εἶμαι κατάκοπος. Θέλω νὰ κοιμηθῶ. Ὁ ἄλλος δὲν ἀπήντησε, καὶ ὁ Ἴζρας ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς. Εἶχεν ὄντως ἀπαυδήσει καὶ ἐπόθει ἀνάπαυσιν. Ὡ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ ὕπνου! Ἦλθεν ἐπὶ τέλους καὶ περιέπτυξε τὸν Ἴζραν εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ἡ γοητεία τῆς παρουσίας του ἐδέσποσε τῶν αἰσθήσεων του καὶ ἀπερίγραπτος εἰρήνη ἠρέμα ἠπλώθη ἐπ' αὐτάς. Τὰ ἀποτρόπαια θεάματα καὶ οἱ σπαραξικάρδιοι ἤχοι ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐσίγησαν. Ἡ σιωπὴ τῆς λήθης κατέστησε τὰ πάντα γαλήνια καὶ ὁ Ἴζρας ἐκοιμήθη.

Τότε ἐν Πνεῦμα καθώρμησε καὶ ἔστη παρὰ τὸ πλευρόν του—τῆς Ἀληθείας τὸ Πνεῦμα—νεῦον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἴζρα νὰ ἐγερθῇ.

— Ἀφες τὸ ἀσθενὲς τῆς γῆς τέκνον νὰ ἀναπαυθῇ, τῷ εἶπε, ἔλθέ νὰ περιηγηθῆς μετ' ἐμοῦ. Θὰ σοὶ δείξω τὸν κόσμον οἷον τὸν κατήντησεν ὁ ἄνθρωπος. Ἐλθέ!

— Ποῖος εἶσαι, ἠρώτησε τοῦ Ἴζρα τὸ πνεῦμα. Εἶνε ὠραία ἡ ὄψις σου. Ναί, ἔρχομαι!

— Ὀνομάζομαι Ἀλήθεια ἀπήντησε τὸ Πνεῦμα. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς ἀληθείας φωτίζει τὰ χαρακτηριστικά μου καὶ ἀποκαλύπτει τὰ πράγματα οἷα εἰσί. Τούτου ἔνεκα οἱ ἄνθρωποι, κατὰ κανόνα, μὲ ἀποφεύγουσιν, ἀλλὰ σὺ μὲ ἀνηρεύνησες πάντοτε καὶ ὁ ἐρευνῶν εὐρίσκει. Τὰ δύο πνεύματα ἠγέρθησαν καὶ ἐχώρησαν πρὸς τὸν ἀτέρμονα αἰθέρα. Ἡ ἰγὴ κατεφαίνεται ἐναργῆς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των καθόσον ἐχώρου, καὶ τὸ πανόραμά της ἐξετυλίσσετο ἐπὶ τῆς περιτελλομένης τροχιάς ἧτις τὴν ἐγέννησε.

— Ἴδε, εἶπεν ἡ Ἀλήθεια, ἐκεῖ εἶνε τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐφ' οὗ ἐπὶ ὥρας ἀποιχομένας ἤδη, ἴστασο καὶ παρετήρεις σκηνας ὀδύνης καὶ ἀνθρωπολεθρίας. Ἐν τῷ ἀλλαλαγμῷ καὶ τῇ ἐξάψει τῶν τηλεβόλων, τῶν βλημάτων, τῶν ὀβίδων, καὶ τοῦ πατάγου, τὰ μετὰ τὴν ὀδύνην συναίσθηματα οὐδεὶς τὰ ἐσκέπτετο, ἀλλὰ ἰδοὺ αὐτὰ ἐνώπιόν σου ἤδη ὑποκάτωθεν τοῦ λεπτοῦ ἐκείνου λευκοῦ πέπλου τῆς παγερότητος ὅστις ἐφαπλοῦται ἐπ' αὐτά. Κύτταξέ τα καὶ αἰσθάνθητι τί ἐστὶ πόλεμος. Πόλεμος σημαίνει κόλασιν—ὄχι κόλασιν, δημιουργήματα Δυνάμεως ἐφ' ἧς ἐπερρίψατε τὸ βάρος τῶν ἀσασθαιῶν σας,* ἀλλὰ δημιουργήματα ὑμῶν αὐτῶν, οἵτινες ἐρρυθμίσατε τὸν βλον ἐπὶ ἐσφαλμένων συλλήψεων καὶ τὸν διευθύνετε μὲ φαύλους καὶ παρὰ φύσιν νόμους. Αἱ κραυγαὶ ἐκεῖναι τοῦ ἀλγους καὶ οἱ στόνοι ἐκεῖνοι τῆς ὀδύνης οὗς

ἀκούεις, αἱ οἰκτραὶ ἐκεῖναι σκηναὶ τῆς συμφορᾶς ἃς βλέπεις, εἰσὶν ὅλα ἐπακολουθήματα παθῶν ἐξεγειρομένων καὶ καλλιεργουμένων ὑπὸ ὀλεθρίου συστήματος ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, βασιζομένου ἐπὶ ἐσφαλμένου ἠθικοῦ κώδικος, ἐνθα ἡ Ἀγάπη, ἡ ψυχὴ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ Ἐλέου, δὲν ἔχει χῶρον, ἀλλ' ἐνθα ἡ Σκληρότης πρυτανεύει. Ἴδε, τὸ οἰκτρὸν αὐτὸ θέατρον ἀντιπαρέρχεται ἀπὸ τὴν ὄρασίμ μας. Χωρήσωμεν περαιτέρω.

Τὰ δύο πνεύματα ἐχώρησαν διὰ μέσου τοῦ κενοῦ. Σκηναὶ πανυπερτάτου κάλλους, διηλεκῶς ἐξετυλίσσοντο ἐνώπιόν των. Πελάγη ἀφρίζοντα· δάση ἀτέρμονα· ὑπερήφανα, ὑψικάρηνα ὄρη καὶ κοιλάδες θάλλουσαι· ἀργυρόχροες λίμναι· τροπικοὶ δεινῶνες καὶ λειμῶνες κυματόεντες. Τὰ χαρακτηριστικά τῆς γῆς ἐφαίνοντο περικαλλῆ ὅπουδῆποτε δὲν τὰ εἶχε διαταράξει ἡ ἐπιθετικὴ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅσάκις ἡ παρουσία αὐτῆ ἐπεφάνη, περίσσεια ἀλγους ἐφαίνετο πρυτανεύουσα. Ἐπὶ τῶν θαλασσῶν, πλοῖα πολεμικὰ σκάφη ἐμπορικά, ἐπιβατῶν πλοῖα, κτηνεμπόρων πλοῖα, ἐχώρου ἀύλακούντα τὰ ὀγκούμενα ὕδατα. Ἐν πολλοῖς αὐτῶν, φρικτὸν μαρτύριον ἐμψύχων ὄντων κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν. Τοῦ σφαγέως ἡ μάχαιρα εἰργάζετο δραστηρίως ὅπως χορηγῇ εἰς τὸν καρποβόρον ἄνθρωπον σάρκας αἰμασσοῦσας ὡς τροφήν, ἐν δὲ τοῖς πλοίοις τῶν κτηνεμπόρων καρτερικὰ ἄφωνα πλήθη ἐμψύχων ὄντων συσπειρουμένων ἐν τρόμφῳ καὶ ἀλγηδόνι, πλήρη πληγῶν, φλεγόμενα ὑπὸ δίψης, βασανιζόμενα ὑπὸ ναντίας, ἀφρίζοντα ἐκ τοῦ στόματος, τινὰ ἠκρωτηριασμένα, μὴ ἐλπίζοντα κἄν ταχεῖαν τὴν εὐσπλαγχον ἔλευσιν τοῦ θανάτου, βαδίζοντα τὴν ὁδὸν τοῦ ἀλγους ἵνα δόσωσι τὰς σάρκας των, δηλητηριασμένας καὶ μεμολυσμένας ὑπὸ παρὰ φύσιν συνθηκῶν καὶ σκληρῶν βασάνων, εἰς τοὺς πειναλέους στομάχους τῶν ἀνθρωπίνων ὀμαιμόνων των. Πόρρω ὀπίσω κείται αἱ θαλεραὶ ἐκτάσεις ἐφ' ὧν ἀνετράφησαν. Οἱ χλοεροὶ ἀγροὶ των δὲν τὰ γνωρίζουσι πλέον. Πρὸσω κείται τὸ φρικαλέον περιβάλλον τῶν ὑποβαθρῶν καὶ τῶν σφαγείων μετὰ τὰς ὑπάτης ἀθλιότητος σκηνας των, μὲ τὴν δυσωδίαν τοῦ αἵματος, μὲ τοὺς ἀπαισίους ἤχους καὶ τὸ σκληρὸν ἄλγος. Εἰς τὸ τέρμα τῆς ὀδυνηρᾶς πορείας των, ὁ Τρόμος ἐστὶ ὁ μόνος σύντροφός των. Ἀγάπη, Γλυκύτης, Καλωσύνη, Εὐσπλαγχνία ἔσονται ἄγνωστοι εἰς αὐτά.

— Πνεῦμα τοῦ Ἴζρα, εἶπεν ἡ Ἀλήθεια, βλέπεις τὰς ἀχανεῖς ἐκεῖνας πόλεις ὑποκάτωθεν ἡμῶν; Σημείωσον καλῶς τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου των. Ποικίλα τὴν φυσιογνωμίαν, δὲν εἶνε; Κύτταξε τὰ τέκνα τοῦ πλοῦτου ἐν ταῖς πόλεσιν αὐταῖς, γελῶντα, χορεύοντα, καταβροχθίζοντα, τραγωδοῦντα. Κύτταξε τὰ τέκνα τῆς πτωχείας παραπλευρῶς αὐτῶν καὶ τοὺς καρπούς τῆς τυφλῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ εἶδους. Ἀκούεις τὰς ἰαχὰς

* Παράβαλε, Ὀδυσσ. Α. 32:

Ἔτι πόποι, οἷον δὴ νῦ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται
ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κακ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῆσιν ἀσασθαλίησιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

τῆς ἀθλιότητος; Βλέπεις τὰς κεκμηκίας, μα-
ραμμένας ὄψεις τοῦ συσπειρωμένου πλήθους τῶν
πενήτων; Ἀκροάσθητι τὰς βωμολοχίας τοῦ
ὄχλου. Ἀτένισον εἰς τὸ κράμα ἐκεῖνο τῆς ἀθλιό-
τητος, τῆς αἰσχροτήτος, τῆς ἀμαθίας τῆς σκληρό-
τητος, γεννώμενον, αὖθις γεννώμενον, καὶ γεννώ-
μενον αὖθις, καθ' ὅσον τὰ ἀθλια ὄντα ἐξ ὧν
σύγκειται διαβιβάζουσιν εἰς ἄλλα τὴν κληρονομίαν
τῆς ἐξαχρειώσεως. Ἴδε ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκεῖναις
νοσοκομεῖα ἀναρίθμητα, βρῖθοντα πασχόντων καὶ
ἀλγούντων, θυμάτων, κατὰ μέγιστον μέρος, κληρο-
νομικῶν νοσημάτων, ἀναπτυχθέντων ὑπὸ ἀνθυ-
γιενῶν συνθηκῶν, σφαλεροῦ συστήματος βίου,
ῥυπαρᾶς τροφῆς, ῥυπαρῶν ποτῶν, στερήσεως καὶ
ἀμαθοῦς περιφρονήσεως τῶν πρώτων καὶ ἀληθῶν
ἀρχῶν τῆς υἰείας. Ἐν μέσῳ τῶν εὐπόρων, ἴδε
σμήνη ναυαγίων τῆς δυσπεψίας, προϊόντα γαστρι-
μαργίας, πολυφαγίας καὶ ἀκρατίας. Στρέψον
τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ὅπου θέλεις, θ' ἀνακαλύψης
τὰς εἰδεχθεῖς τραγωδίας τοῦ παρὰ φύσιν βίου,
τὰς ἀναποδράστους συνεπείας ἀνηθικῶν νόμων.
Ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκεῖναις θὰ διακρίνης τὰ κτίρια
ἐν οἷς ἄνθρωποι γεννῶσιν ἀστικούς νόμους, πολλοὺς
ἐξ αὐτῶν ψευδεῖς καὶ δισταμένους πρὸς τὴν
ἀληθῆ ἠθικὴν, ἐν πάσῃ δὲ διευθύνσει ἀναρίθμητοι
ἐκκλησιαὶ καλοῦσι τὰς ομάδας εἰς προσευχὴν καὶ
ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν Ἀνθρωπότητα τύπους θρη-
σκευτικῶν ὧν τινὲς μὲν καθιστῶσι τοὺς ἄνθρώπους
φανατικούς, τινὲς δὲ καταστρέφουσι τὰς ὑπαγο-
ρεύσεις τοῦ λόγου καὶ τοῦ κοινῆ νοός, καὶ διαιω-
νίζουσι παραγγέλματα καὶ ἤθη καὶ ἔθιμα, λείψανα
ἡμερῶν καθ' ἃς ἡ βάρβαρος ἀμάθεια ἐβασίλευε,
καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς πλήρω-
σιν τοῦ κενοῦ ὅπερ ἡ ἀμάθεια ἐδημιούργει.
Σημείωσον τινὰς τῶν ἀναισχύντων καὶ ἀκατονο-
μάστων σκηνῶν καὶ κακουργιῶν αἰτινες ἐκτυλί-
σσονται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου ἐν ταῖς πόλεσιν
ἐκεῖναις ἐκεῖ κάτω. Σὲ βλέπω φρικιώντα καθὼς
τὰς παρατηρεῖς, ἀλλὰ νὰ τὰς παρατηρῆς ὀφείλεις,
ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς νὰ θεωρῆς τὸν βίον ἐν ὅλαις
ταῖς ὄψεσιν αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεσαι τὴν
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διαστροφὴν τῶν χαρακτηρι-
στικῶν τοῦ κόσμου. Διατί ῥιγεῖς;

— Διὰ τὰς ἀπαισίας σκηνὰς περὶ ὧν ὀμιλεῖς,
ὦ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ἀπήντησε τοῦ Ἰζρα τὸ
πνεῦμα. Μὲ πληροῦσι φρίκης καὶ καταφρονήσεως
πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀραγε
ἐλπίς ἀναγενέσεως; Ἴδε κάτω ἐκεῖ τὰς χιλιάδας
ἐκεῖναις τῶν ἐργαζομένων πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ.
Δὲν θὰ κατορθώσωσιν ἀραγε μίαν ἀναγένεσιν;

— Ὁχι, μέχρις οὗ οἱ νόμοι τῶν συνταχθῶσι
συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ κοινῆ νοός καὶ
πρὸς τὰ διδάγματα τῆς φύσεως ἀπήντησε τὸ
Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας. Ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δει-
σιδαιμονία, καὶ ὁ ψευδὴς ἠθικὸς νόμος ὁ βασιζό-
μενος ἐπ' αὐτῶν, καὶ συντηρούμενος ὑπὸ ἀστικῶν
καὶ θρησκευτικῶν κανόνων, δέον νὰ ἐξαφανισθῶσιν

ἄρδην, τὸ δὲ οἰκοδόμημα τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων
νὰ στεφθῆ μετὰ τὸ διάδημα τῆς Ἀγάπης. Αὐτὸ
καὶ μόνον δύναται νὰ κοσμήσῃ ἀφθαρτον σύστημα
νομοθεσίας, ἐν ᾗ τὰ δικαιώματα τῶν ἐμψύχων
ὄντων, ἀνθρωπίνων τε καὶ ὑπανθρωπίνων, ἔσονται
σεβαστά, πᾶν δὲ εἶδος σκληρότητος ἀδύνατος.
Παρατήρησον τὰ φοβερὰ βασανιστήρια τῆς ἀνη-
θίκου ἐκείνης ἀσχολίας ἣν οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουσι
Ζωοτομίαν. Κύτταξε τὰς εἰδεχθεῖς σκηνὰς τῆς
διηνεκοῦς καὶ ἀτελεύτου ὀδύνης ἣν ἐπιβάλλει ἐπὶ
τῶν ταπεινῶν ἀδελφῶν σου, τῶν ἀφώνων ζώων.
Ἴδε πῶς μετὰ ἐκάστην ἀναπνοὴν ἣν λαμβάνεις,
χιλιάδες ὀλολύζουσιν ἐν βασάνοις καὶ ἐπικαλοῦν-
ται ἐν ἀνάρθρῳ ἰκεσία τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπαλλαγὴν
των. Δὲν ἔχεις ἀδικον νὰ ῥιγῆς, καὶ σὺ ὅστις
περιήλθες ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην ἐκεῖ κάτω,
καὶ ἐσημείωσες τὰς διαθέσεις καὶ τὰς μεθόδους
τῶν ἀνθρώπων τῆς. Μέχρι τῆς στυγμῆς ταύτης,
καὶ σὺ αὐτὸς δὲν εἶχες ἀντιληφθῆ πόσον τὰ
χαρακτηριστικά τῆς διαστρέφονται ὑπὸ τοῦ
γένους σου. Ἀλλ' ἢ ἀφ' ὑψηλοῦ αὐτὴ ἐπισκό-
πησις σοὶ ἀποκαλύπτει αὐτὴν ἐν ὅλῃ τῇ τρομερᾷ
αὐτῆς πραγματικότητι, καὶ ἐπιβάλλει πεποίθησιν
περὶ ὅσα γεγονότα ἢ ἀμφιβολία πρὶν ἠγωνίζετο
νὰ κρίνῃ τὴν ὄψιν τοῦ προσώπου μου.

— Ὁ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ἀνέκραξεν ὁ Ἰζρας,
οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς λέγεις. Αἱ ἀντηχήσεις
τῶν φαιδρῶν γελῶτων αἰτινες σύρονται πρὸς τὰ
ἄνω ἐκ τῆς γῆς, συμπνίγονται καὶ ἐκμηδενίζονται
ὑπὸ τῶν σπαρακτικῶν ὀλολυγμῶν οἷτινες δια-
τρυπῶσι τὸν ἀέρα δίκην πικρᾶς μομφῆς. Τὸ
κυνήγιον ὅπερ φέρει γηθοσύνην εἰς τοὺς εὐπόρους
τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτὸ ἵνα διέρχωνται τὰς
ὥρας τῆς ἀργίας των καὶ ὑποσοβῶσι τὴν ἀθλιό-
τητα τῆς ἀνίας, εἶνε ὁ ἀνοικτίρμων δῆμιος μυριά-
δων ὑπάρξεων ἐπίτηδες παραχθειςῶν καὶ ἀνατρα-
φειςῶν ἵνα παρέχωσιν εἰς τὸν κυνηγὸν τὸ θέλη-
τρον τοῦ καταστρέφειν αὐτὰς βαρβάρως. Ἡ
πρᾶξις τῆς καταστροφῆς κατεστάθη ὡσεὶ τέχνη,
καὶ ὅσῳ ὑψηλότερον σωρὸν θυμάτων ἀποτελεῖ τις
τόσῳ περισσότερον τιμᾶται ὡς καλλιτέχνης τοῦ
πυροβόλου. Αἱ ἄνανδροι σκηνὰς τῆς διελασίας
τὸν ἀγοῦσιν εἰς ἔκστασιν ἡδονῆς, καὶ τὰ παθητικὰ
θεάματα τῆς καταδιώξεως τῶν ἐλάφων τὸν δια-
σκεδάζουσι! Πάντα τὰ εἶδη τῶν αἰμοβόρων δια-
σκεδάσεων ἀπασχολοῦσι τὰς στείρας ὥρας τῆς
ὑπάρξεώς του, ἀρκεῖ ἐκάστη αὐτῶν νὰ συνεπά-
γεται βασανιστήρια ἐμψύχου τινος ὄντος. Ἀπὸ
τρυφερᾶς ἡλικίας οἱ παῖδες διδάσκονται νὰ προσ-
δοκῶσι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ μετέχωσι τῶν
διασκεδάσεων τούτων τοῦ αἵματος. Ἐν πάσῃ
χώρᾳ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἡ σκληρότης
κυριαρχεῖ, βάρβαροι δὲ ταυρομαχίαι ῥίπτουσιν
εἰς ἔκστασεις ἡδονῆς ἐν ὀλόκληρον ἔθνος. Αἱ
θρησκείαι κηρύττουσιν Ἐλεον, Ἀγάπην, Καλω-
σύνην, ἀλλὰ δὲν ἐφαρμόσσουσιν ὅ,τι κηρύττουσιν.
Τὰ χεῖλη ἄτινα διακηρύττουσι τὰς ἀρετὰς ταύτας

θείας, εισδέχονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ μαγευμένα λείψανα ἀφώνων συγγενῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων ἤλγησαν δεινῶς πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν, ἢ ἐθανατώθησαν ὑπὸ τῶν χειρῶν αἰτινες τὰ ἔθρεψαν. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου διηνεκῆς καταστροφῆς ζωῆς διενεργεῖται ἕνα χορηγῆ εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐριούχα καὶ πτερά, κυρίως στολισμοῦ ἕνεκεν, βάρβαροι δὲ μέθοδοι τίθενται εἰς χρῆσιν πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν. Αἱ σκληρότητες αἱ ἀπαιτεῖ ὁ Συρμὸς εἶνε λεγεῶν. Αἱ εὐδαίμονες ὑπάρξεις αἱ θυσιαζόμεναι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ματαιοδοξίας καὶ τῆς προσποιήσεως ἀριθμοῦνται εἰς ἑκατομμύρια ἐτησίως, ἐν πολλαῖς δὲ περιπτώσεσιν ἐπίτηδες παράγονται ὑπάρξεις καὶ διατρέφονται ἀποκλειστικῶς ὡς ὑποβληθῶσιν εἰς καταστροφὴν. Ἐναργῶς δὲ βλέπω ὅτι, ὡς λέγεις, τοιαῦτα πράγματα θὰ ἐξακολουθήσωσι μέχρι οὗ ἐνωτισθῶμεν τῶν διδαγμάτων τῆς φύσεως, ὁ δὲ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ ἀλήθεια, ὄχι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία, καταστῶσιν ὁδηγοί μας. Οὐδὲν ἢ ἡ λατρεία καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀγάπης δύνανται ἄναγεννήσωσι τὴν Ἀνθρωπότητα. Μέχρις οὗ ἡ καλωσύνη πρυτανεύσῃ, ἡ σκληρότης θὰ ἐξακολουθῇ βασιλεύουσα. Ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν ὡς ἐπιτύχωμεν τὸν θρίαμβον τῆς καλωσύνης.

— Ἀκριβῶς οὕτω, ὦ πνεῦμα τοῦ Ἰζρα, ἀπηντησε τῆς Ἀληθείας τὸ Πνεῦμα. Οἱ λόγοι σου εἶνε ἡχώ τῆς φωνῆς μου. Εἰσὶν ἀναμφισβήτητοι ὡς τοιοῦτοι διότι ἐγὼ μόνη εἰμι πραγματικὴ καὶ αἰώνια. Ἴδε, νῦν ἡ σκηνὴ ἦν ἀφήκες ὅτε ἀπίπτασο ἐκ τῆς γῆς ἐπανέρχεται ἐνώπιον μας. Ἐπίστρεψον ἐκεῖ ἔνθα ἦσο. Αἰείποτε μὲ ἐπεζήτησες καὶ μὲ ἠρεύνησες, καὶ ἦλθον ἀποκρινομένη εἰς τὸν πόθον σου. Ἰπαγε ἤδη καὶ εἶπέ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις τί ἔμαθες. Ἐργάσθητι πιστῶς, καὶ κήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης. Θὰ σὲ ἴδω καὶ πάλιν, διότι ἡ Ἀλήθεια εἶνε ἀφθαρτος.

— Ξύπνησε Ἰζρα! Ἐκοιμήθης βαρεῖά. Καθόλου παράδοξον! Θὰ ἦσο ἀληθινὰ κουρασμένος. Ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησε πρὸς τὸν ποταμὸν Μόδερον. Θὰ ἔχωμεν ἀνακωχὴν. Ἐχουν σωροὺς νεκρῶν νὰ θάψωσιν.

Ὁ Ἰζρας ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἡνοιγον εἰς τὸ φῶς νέας ἡμέρας, καὶ ἐπανεπαύθησαν ἐπὶ τῶν ὀπισθέν του ἀκρωριῶν, ἢ δὲ πρὸ αὐτοῦ ἐκτεινομένη φαιά, πένθιμος πεδιάς—τὸ πεδίου τῆς μάχης τῆς Μαγεροσφοντένης—ἐκοσμεῖτο ὑπὸ τῶν σιγαλέων νεκρῶν.

FLORENCE DIXIE.

Τρεῖς εἶνε οἱ ἐπιφοβώτεροι ἐχθροὶ ἐνὸς ἔθνους· τὸ ψεῦδος, ἡ ῥαστώνη, καὶ ἡ ἔλλειψις ιδεῶν.—*Jaurés* (Ἀντιπρόεδρος τῆς γαλλικῆς βουλῆς, σοσιαλιστής).

Οὐδέποτε φυλὴ τις δύναται νὰπολέσῃ ἀνεπιστρεπτεῖ γνῶσιν ἢν ἀπέκτησε πάλαι ποτε ἐν τῷ παρελθόντι.—*Anna Kingsford*.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΙΡΑΜΑ.

Ἄρθρον ἐπίτηδες γραφὴν διὰ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΟΥΚΟΣ ΛΙΤΤΑ.

Ἡ ΕΡΕΥΝΑ ἐν τῷ τεύχει αὐτῆς τοῦ Φεβρουαρίου * ἠσχολήθη εὐμενῶς περὶ τῶν ἐμῶν προσπαθειῶν πρὸς ἐπίτευξιν θεμελιώδους ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τοῖς κτήμασί μου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μιλάνου, τόσῳ δὲ εὐφῆμως ἔκρινε τὸ ἔργον μου ὥστε εἶμαι εὐτυχῆς ἐκτελῶν ἤδη τὴν ἐπιθυμίαν ἣν ὁ ἐρίτιμος διευθυντῆς τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ ἐξέφρασεν, ὅπως ἐκθέσω ἐν ταῖς σελίσιν ταύταις ὅποια τις ὑπῆρξεν ἡ γένεσις τοῦ ἐν λόγῳ κοινωνιολογικοῦ πειράματος καὶ ὅποιον τι τὸ ἀποτέλεσμα, ἐνταυτῷ δὲ εἰς ὁποίας τινὰς δυσχερείας καὶ τινὰ προσκόμματα ἐξετέθη ὁ συσταθεὶς Γεωργικὸς Συνεταιρισμὸς τῶν χωρικῶν τῆς Λίττας κατὰ τὸ ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος καθ' ὃ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐξετυλίχθη μέχρι τοῦδε.

Ὅταν ἦλθον νὰ ἐγκατασταθῶ εἰς τὰς ἐν Λίττα κτήσεις μου ἔνθα πρὸ τριῶν αἰώνων καὶ πλέον οἱ ἐμοὶ πρόγονοι δὲν εἶχον κατοικήσει, εὐρέθην ἀμέσως ἀντιμέτωπος πρὸς σοβαρώτατον πρόβλημα συνεπείᾳ τῆς δυσαρρεσκείας τῆς σπαρείσης ἐν τῇ ψυχῇ τῶν χωρικῶν ὑπὸ τῶν σκληροτάτων ὄρων εἰς οὓς ἦσαν ὑποβεβλημένοι ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων. Ἡ ἀφύπνισις αὕτη τῆς συναισθήσεως τῶν ἀδικιῶν ἐξ ὧν ἔπασχον—διότι τοῦτο ἐστὶ δυσαρρεσκεία—ἡ ἀφύπνισις αὕτη ἦν ἐσφαλμένως πολλοὶ ἐθεώρησαν ὡς λίαν ἀπροσδόκητον καὶ ἐντεῦθεν τεχνητῆν, ὠφείλετο εἰδικῶς εἰς τὴν βραδείαν ἀλλ' ἀκατάσχετον ὑπεισχώρησιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ ιδεώδους ὅπερ ἀπὸ τῶν μεγαλοπόλεων τότε ἤρχιζε νὰ εἰσδύη εἰς τὰς ἐξοχάς. Ὁ ἐργάτης τῶν ἀγρῶν ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἐργάτην εἶνε, εἴτε ἐκ χαρακτῆρος εἴτε ἐκ παραδόσεως, βαθέως καὶ ἀδιορθώτως συντηρητικὸς. Μακρὰν τῶν μεγάλων κέντρων ἐν οἷς συντελοῦνται αἱ ἐξελίξεις τῶν συλλήβδην συνειδήσεων ἐφαίνετο ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑποχείριος εἰς τὴν τυραννίαν καὶ εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ ὑπερβασίας τῶν ἀντιπροσωπευόντων τοὺς γαιοκτήμονας βιοῦντας μακρὰν τῶν γαιῶν των ἐν ὑπερφιάλῳ χλιδῇ καὶ ἰσχύϊ, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον δὲ φροντίζοντας περὶ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ἐξαρτῶνται ἐξ αὐτῶν. Φοβεράν ὑποστήριξιν ἐν τῇ ἀτασθαλίᾳ των ταύτη ἐλάβανον ἀπὸ τῶν κληρῶν ὅστις ἐξασκεῖ ὄλην τὴν κολοσιαίαν ἀθεντίαν του ἐπὶ τῆς δεισιδαιμονίας εὐπιστίας τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν ὅλως ἀμοίρων πάσης παιδείσεως, ἐξ οὗ ἐφαίνετο ὅτι ἂν αἱ νέαι ιδέαι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ δὲν εἰσχωροῦσιν εἰς τὸν λαόν, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀντιδραστικὸν γεωργόν, ἐνῶ πράγματι τὸ πρόσκομμα ἦτο ὁ γαιοκτήμων καὶ ὁ ὑποστηρικτῆς του ἱερεὺς. Πράγματι, χρόνον τινα μετὰ τὴν

ἄφιξίν μου εἰς τὰς γαίας τῶν προγόνων μου, ὅτε ἐδέησε νὰ δημοσιεύσω σειρὰν ἄρθρων περὶ τῆς ἠθικῆς τῶν χωρικῶν, ἐν ἐβδομαδιαίῳ περιοδικῷ σκοποῦντι τὴν διάδοσιν νέων ἰδεῶν ἐν μέσῳ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, οἱ μὲν χωρικοὶ δὲν ἐνόουν, γενικῶς εἰπεῖν, τὰ γραφόμενά μου, οἱ δὲ παντοῖοι μεσάζοντες μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐμοῦ, δηλαδὴ ἐνοικιασταί, πράκτορες, μεσίται κλπ. οἱ ἐκ τῆς ὑποδουλώσεως καὶ ἀθλιότητος τῶν χωρικῶν πραγματοποιοῦντες μεγάλα καὶ ἄδικα κέρδη ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον μου. Ἦσαν χρόνοι ζοφεροὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐν Ἰταλίᾳ ἐκεῖνοι καὶ ἦσαν πρόσφατοι ἐν τῇ μνήμῃ τῶν σφαγῶν καὶ τῶν ἐπιζώντων θυμάτων αἱ ἀγρία καὶ αἱματηραὶ κυβερνητικαὶ καταπιέσεις τοῦ 1895, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἄρθρα μου κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὁ δὲ Τύπος ὁ συντηρητικὸς, ὅστις ἐννοεῖται ὑποστηρίζει τὴν τάξιν τῶν ἐνοικιαστῶν, μὲ κατέκρινε βιαιοπαθέστατα ὡς δημαγωγὸν καὶ ἀποστάτην. Τὰ ἄρθρα μου ὅμως ταῦτα ἔσχον ἄλλην τινα συνέπειαν ἰδιαζούσης σπουδαιότητος, διότι ἐξ αὐτῆς ὅλως ἀπροσδοκῆτως ἔσχον τὴν ἀφετηρίαν τῶν αἰ αἰτίαι αἰ ἀγαγοῦσαι με εἰς τὴν ἰδέαν καὶ αἰ παρασχοῦσαι μοι τὴν δύναμιν νὰ ἰδρῦσω τὴν Γεωργικὴν Ἐταιρίαν Λίττα.

Ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ γαιοκτῆμονες οὕτω καὶ ἐγὼ εἶχον τὰς κτήσεις ἐκ κληρονομίας πατρικῆς, καὶ ἦσαν ἤδη πᾶσαι ἐκμεμισθωμέναι εἰς ἓνα τῶν συνήθων ἐκείνων χυδαίων ἐνοικιαστῶν, διὰ δώδεκα ἔτη. Οὗτος ἦτο ὁ τέταρτος ἢ πέμπτος ξένος ὁ ἀπὸ ἐξηκονταετίας καρπούμενος τὴν περιουσίαν. Μάλιστα, πρὶν ἢ ἀκόμη ὁ ἐν λόγῳ χρόνος λήξῃ, ἐγὼ ὑπέικων εἰς τὸν ὑπνωτισμὸν τῶν εἰωθότων, εἶχον ἀνανεώσει μετ' αὐτοῦ τὴν μίσθωσιν δι' ἄλλην μίαν δωδεκαετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 11 Νοεμβρίου 1901. Ἐν τοσοῦτῳ τὰ προειρημένα ἄρθρα μου ὑπεκίνησαν ἐναντίον μου τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος τοῦ ἐνοικιαστοῦ μου καίπερ ὄντα αὐστηρῶς ἀπρόσωπα καὶ δὴ γραφέντα καθ' ἣν στιγμὴν ἐπίστευον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν τούτων τυραννίσκων ὁ ἐμὸς ἦτο εἰς τῶν ἠπιωτέρων. Δὲν ἐγνώριζον τότε ὅτι ἐπιμελῶς μοι ἐκρυπτε τὰς ἀληθεῖς διαθέσεις τῆς ψυχῆς του, ἀλλ' ἢ λαυθάνουσα αὕτη διάστασις ἐπεδεινώθη ὅταν ἐδέησε νὰ ἀπουσιάσω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἀπὸ τὴν Λίτταν. Τότε ἐπωφελούμενος τῶν διαφόρων δυσκολιῶν ἕως ἐπίτηδες αὐτὸς τε καὶ ἄλλοι παρενέβαλλον, ὁ ἐνοικιαστής μου διέδωκεν ἐν μέσῳ τῶν χωρικῶν τὴν φήμην ὅτι ἐγὼ δὲν θὰ ἐπέστρεφον πλέον εἰς Λίτταν καὶ ὅτι μάλιστα καὶ ἡ περιουσία μου θὰ ἐπωλεῖτο. Ταῦτοχρόνως ἐφημερίδες ὑπηρετοῦσαι τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῶν ὀπισθοδρομικῶν καὶ τὰ οικονομικὰ τῶν ἐνοικιαστῶν δὲν ἠσχύνθησαν νὰ δημοσιεύσωσι φρικαλέαν συκοφαντίαν ὅτι δηλαδὴ οἱ χωρικοὶ τῆς Λίττας εἶχον λυσσῶδῶς ἐξεγερθεὶ κατ' ἐμοῦ καὶ ὅτι ἠπέιλησαν νὰ μὲ φονεύσωσιν εἴποτε ἐπέστρεφον εἰς Λίτταν. Τὸ ἀναλσχυντον

αὐτὸ ψεῦδος ἐφθασεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν χωρικῶν, καὶ ἡ ἔκρηξις τῆς ὀργῆς ἣτις ἐντεῦθεν προέκυψεν ἐν ταῖς ψυχαῖς των ἦτο τρομερά. Ὁ ἐνοικιαστής κατελήφθη ὑπὸ πανικοῦ, ἐν μιᾷ δὲ τῶν στιγμῶν ἐκείνων τῆς ἀκατανικήτου δειλίας εἰς ἃς συχνὰ περιπίπτουν οἱ θρασεῖς καὶ ἄρπαγες, ἐδήλωσε τρέμων ὅτι διετίθετο νὰ παραιτηθῇ τοῦ συμβολαίου, εὐτυχῆς ὢν νὰ διαφύγῃ τὸν ἐξ αὐτοῦ κίνδυνον. Ἐν αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ κρισίμῳ στιγμῇ ἀφικνούμην ἐπιστρέφων εἰς Λίτταν. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πολίχνης μὲ ὑπεδέξατο μὲ συγκινητικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ οὐδὲν ἄλλο ἐζήτηε παρ' ἐμοῦ εἰμὴ ἐν μόνον πρᾶγμα: νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ἐνοικιαστοῦ. Ἐδέησε νὰ ὑποσχεθῶ τοῦτο ἐπειγόμενος νὰ ὑποσοβήσω τὰς ἀπειλουμένας βιαιότητας αἰτίνας ἀναμφιβόλως θὰ ἔδιδον εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν αἱματηρῶν καταστολῶν κρύφα ἴσως ἐπιποθουμένην ὑπὸ τῶν ὀπισθοδρομικῶν, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔδωκα τὴν ὑπόσχεσιν χωρὶς νὰ ἔχω τὴν παραμικρὰν ἰδέαν ὡς πρὸς τὸ πῶς θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐκπληρώσω αὐτήν. Οἱ γηραιοὶ οἰκογενειακοὶ σύμβουλοι, δικηγόροι καὶ συμβολαιογράφοι εἰς οἴουδήποτε κόμμα ἀνήκον, ἀκόμη καὶ ὅσοι ἦσαν εἰλικρινῶς δημοκρατικοί, ἐρρίφθησαν εἰς σοβαρὰς σκέψεις ὑπέναντι τῶν δυσχερειῶν τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ κατὰ τὰ φαινόμενα ἀδιεξόδου αὐτῶν, ἐκίνουν δὲ τὴν κεφαλὴν μὲ μειδίαμα οἰκτιρμοσύνης ὅταν ἐγὼ ἐξέφραζον αὐτοῖς τὴν ἀπόλυτον πίστιν ἣν εἶχον ἐπὶ τὴν νοημοσύνην καὶ καλὴν διάθεσιν τῶν χωρικῶν, καὶ τὴν ἀδιάσειστον ἀπόφασιν ἣν ἐσχημάτισα ὅπως εὖρω τρόπον νὰ ἐκδιώξω ὀλοτελῶς τὸν ἐνοικιαστήν. Αὐτοὶ ἀπεκρίνοντο, καὶ ἐκ τῆς ἀπόψεώς των εἶχον δίκαιον, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελα, δὲν θὰ ἠδυνάμην ποτε νὰ εὖρω ἄλλον ἐνοικιαστήν ὅστις θὰ ἐπέιθετο νὰ ἀναλάβῃ κτήματα ἔνθα οἱ χωρικοὶ εἶχον τόσον ὑπερφρόνως ἐξεγερθεὶ κατὰ συναδέλφου ὑποχρεοῦντες αὐτὸν νὰ διαλύσῃ ἐπικερδῆς συμβόλαιον διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου πρωτίστη αἰτία τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ διάδοσις τῶν ἐξεγερτικῶν ἰδεῶν ἢ ἐνεργηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδιοκτήτου, καὶ ὅτι ἄνευ ἐνοικιαστοῦ δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ διοικήσω τὴν περιουσίαν ἐπειδὴ οἱ χωρικοὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἠρνοῦντο πληρωμὴν εἰς πάντα μὴ πιέζοντα αὐτοὺς σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως κατὰ τὰ παλαιόθεν εἰθισμένα ἄτινα εἰσὶ τὰ μόνα ἱκανὰ νὰ τοὺς κρατῶσιν ὑπὸ χαλιῶν. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ ταύτῃ εὐρισκόμην ὅτε μοι ἐπήλθεν ἡ φαεινὴ ἰδέα νὰ συστήσω εἶδος Συνεργατικῆς Ἐταιρίας ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν χωρικῶν καὶ νὰ διαπιστεύσω εἰς αὐτὴν ὑπὸ ἐνοικίον τὴν νομὴν τῶν κτημάτων μου καθιστῶν τοιοῦτοτρόπως περιττὸν τὸν ὀργανισμόν ἐκεῖνον τῶν μεσαζόντων ὅστις ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἤκμαζεν ἐπὶ ζημία τῶν χωρικῶν καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ γένεσις τοῦ Γεωργικοῦ

Συνεταιρισμοῦ Λίττας οὐ τὰς βάσεις γνωρίζουσιν ἤδη οἱ ἀναγνώσται τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ* καὶ ἦς τὸ καταστατικὸν συνέταξα τῇ συνεργασίᾳ τοῦ διακεκριμένου νομομαθοῦς Γ. Π. Γαραβάλια φημιζομένου καὶ ὡς δικηγόρου καὶ ὡς κορυφαίου μεταξὺ τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Ἰταλίας. Τῇ ὑποδείξει μου οἱ χωρικοὶ ἐξέλεξαν αὐτὸν ὡς ἀντιπρόσωπόν των πρὸς διαφρούρησιν τῶν συμφερόντων των καὶ ἐνταυτῷ ἵνα ἔχω ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὴν ἐγγύτησιν ὅτι δὲν θὰ μὲ κατηγοροῦν ἡμέραν τινα οἱ ἐχθροὶ μου ὡς μεταχειρισθέντα τὸν μανδύαν τοῦ ἀναμορφωτοῦ διὰ νὰ καλύψω σκοποὺς πλεονεξίας καὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Φυσικῶς βίαν, ὅπως εἰς ὅλα τὰ νέα ἔργα καὶ μάλιστα τὰ ἐν σπουδῇ κατ' ἀνάγκην συντελούμενα εὐρομεν καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας, ἀλλ' αὐταὶ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος χωροῦσιν ἐκλείπουσαι χάρις εἰς τὰς συνετάς τροπολογίας καὶ προσθήκας τοῦ καταστατικοῦ τὰς ἐνεργουμένας διὰ προτάσεων αὐτῶν τῶν ἰδίων χωρικῶν ἐν ταῖς Συνελεύσεσιν αἵτινες πάντοτε τακτικῶς συγκροτοῦνται. Ὅπωςδὴποτε ὅμως θ' ἀπομείνῃ εἰς τὴν Γεωργικὴν Ἐταιρίαν τῆς Λίττας ἀδιαφιλονίκητον τὸ καύχημα ὅτι αὐτὴ πρώτη ὄχι μόνον ἐν Ἰταλίᾳ ἀλλ' ἴσως καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεκαίνισε σημαντικὴν κοινωνικὴν πρόοδον διὰ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τῶν ἐνοικιαστῶν ἢ μεσαζόντων ὧν τὸν παρασιτισμὸν καὶ τὸ ἀνωφελὲς ὀριστικῶς αὐτὴ ὑπέδειξεν.

Ἀπαξ τῆς Γεωργικῆς Ἐταιρίας συσταθείσης διὰ τακτικῆς συμβολαιογραφικῆς πράξεως, ἐσυμφωνήσα μετ' αὐτῆς τὸ ἐκμισθωτικὸν συμβόλαιον τοῦ ἐδιόφους διὰ δώδεκα ἔτη. Ἀξίζει ἐνταῦθα νὰ ἐρευνηθῇ συνοπτικῶς ὅποια τις ἢ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν χωρικῶν. Ἡ ἔταιρία ἤδη πληροῦναι τὸ αὐτὸ ἐτήσιον ποσὸν ὅπερ ἐλάμβανα παρὰ τοῦ ἐνοικιαστοῦ εἰς δύο ἑξαμηνιαίας δόσεις προκαταβολικῶς, κατέθεσε δὲ εἰς τὰς χεῖρας μου κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν συνήθειαν χρηματικὸν ποσὸν (ἀτόκως) ἴσον πρὸς τὸ ἐνοίκιον ἐνὸς ἔτους ὡς ἐγγύτησιν περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τοῦ ἐν λόγῳ συμβολαίου ὑπὸ ὄρον ἐπιστροφῆς ἅμα τῇ λήξει τοῦ μισθώματος. Ἐπιπλέον, πάντοτε ὡς ὁ ἐνοικιαστής, ἢ Ἐταιρία πληροῦναι ἐτησίως τοὺς φόρους, τοὺς τε δημοτικούς καὶ τοὺς ἐπαρχιακούς, ἐνῶ, ὅπως καὶ ἐν τῷ παρελθόντι οἱ φόροι τοῦ κράτους βαρύνουσι τὸν ἰδιοκτήτην. Διὰ τῶν χρηματικῶν τούτων πληρωμῶν, ἢ Ἐταιρία ἐξ ὀλοκλήρου ἐκτελεῖ τὰς πρὸς

ἐμὲ ὑποχρεώσεις της. Ἄλλ' ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἄλλας δαπάνας, δηλαδὴ τὰς τῆς διοικήσεως, τῆς ἐξοφλήσεως χρεῶν ἅς ἐδέησε νὰ συνάψῃ ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς ιδρύσεώς της, διότι ὡς πᾶς ἄλλος ἐνοικιαστής ἢ Ἐταιρία ἀνέλαβεν εἰς βᾶρος της τὰς ἐκ τοῦ συμβολαίου δαπάνας. Πρὸ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, ἐν πεμπτῶν τοῦλάχιστον τῆς ὅλης περιουσίας τὸ εἰργάζετο καὶ τὸ ἐκαρπούτο κατ' εὐθείαν ὁ ἐνοικιαστής ὑποχρεῶν πᾶντας ἀδιακρίτως τοὺς χωρικοὺς καὶ τὰ ζῶα των εἰς ὠρισμένον—ἄρκετὰ μέγαν—ἀριθμὸν ἐργασίμων ἡμερῶν. Νῦν αἱ γαῖαι αὐταὶ διενεμήθησαν εἰς τὰς 127 οἰκογενείας καὶ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἀπολαμβάνω, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸ εἰσόδημα μεταβαίνει εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ συνόλου. Πρὸς τούτοις οἱ χωρικοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ παραδίδωσιν εἰς τὸν ἐνοικιαστὴν τὰ πλεῖστα τῶν προϊόντων ἀντὶ χρημάτων ἐν ὠρισμέναις ἐποχαῖς. Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὑποχρεώσεις ἤδη κατηργήθησαν καὶ κατὰ συνέπειαν προκύπτει ὄφελος 57% ὑπὲρ τῶν χωρικῶν. Καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ οὐδὲ κατὰ ἐν λεπτὸν ἢ ἐτησίᾳ καταβολὴ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην. Πράγματι ἀπεδείχθη ὅτι οἱ χωρικοὶ δύνανται ν' ἀπαντῶσιν ἀπάσας τὰς ὑποχρεώσεις των διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐνὸς μόνου εἴδους τῶν προϊόντων εἰς τρόπον ὥστε τὸ μέγιστον μέρος τῆς παραγωγῆς ἀπομένει ὀλόκληρον εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσίν των.

Τὰ εἰρημένα ἀρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ὑπὸ ὑλικὴν ἐποψίν ἢ ἔκβασις τοῦ πειράματος ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Ἴδωμεν ἤδη ὅποια τις ἢ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τῶν χωρικῶν ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψίν. Οὐκ ὀλίγον ὀδυνηρὸν εἶνε ν' ἀκούῃ τις τὰ ἐπιχειρήματα πολλῶν ὀλίγες καίπερ εἰλικρινοῦς συμπαθείας ἐμφορούμενοι ὑπὲρ τῆς ιδέας καὶ ὑπὲρ τοῦ συλλαβόντος αὐτήν, ὑποστηρίζουσιν ὅτι τὸ πείραμα ὅπερ ἐγκαίνιζω εἶνε πρόωρον διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ χωρικοὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ὠριμότητος ὅστις δικαιολογεῖ τοιαύτην εὐρύτητα ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιοικήσεως. Πράγματι, προσθέτουσιν οἱ φίλοι ἡμῶν οὗτοι, ἐξ ὧν εἶδομεν κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον ὅστις διέρρευσε ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πειράματος δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλεγγύης εἶνε σχεδὸν ἄγνωστον παρὰ τοῖς χωρικοῖς οὐδὲ δύναται νὰ ριζωθῇ ἐν ταῖς ψυχαῖς των. Καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου, φέρουσιν ὡς παράδειγμα τὴν μεγίστην δυσπιστίαν ἣν πολλοὶ ἔδειξαν πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐταιρίας καίπερ ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκλεχθέν, τὴν ἀκατανίκητον τάσιν τοῦ ἐκκλίνειν ἀπὸ τοῦ κοινῆ συμφέροντος, τὴν γενικὴν ἐλλειψίν ἐφέσεως πρὸς ὁμόφωνον συνεργασίαν καὶ τὸν μέγαν ἔμφυτον ἐγωϊσμὸν οὗ ἔνεκα δὲν ἐννοοῦσι διατί δέον νὰ θυσιάζεται τὸ ἀτομικὸν ὄφελος χάριν τῆς εὐημερίας τοῦ συνόλου. Βεβαίως πάντα ταῦτα εἶνε ἀληθῆ, ἀλλὰ, μακρὰν τοῦ νὰ μὲ πείσωσιν ὅτι οἱ

* Σελὶς 130. Ὁ δὲ παρεχώρησε ἐκάστη οἰκογενεῖα οἶκον καὶ ἀγρὸν πρὸς ἰσόβιον χρῆσιν ἀρκεῖ νὰ πληρῶσιν εἰς αὐτὸν ἐτησίως ὀκτὼ φρέγκα κατὰ στρέμμα ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἐν ὀδοῦσιν ἄλλης ὑποχρεώσεως, οὐτε νὰ ὑπόκεινται εἰς ἐξωπιν δὲν καθυστερήσωσιν τὴν πληρωμὴν ἐπὶ ἑλαττον τῶν δώδεκα ἐτῶν. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου γεωργικοῦ ἔτους, δηλαδὴ κατ' ἕκαστον Νοεμβρίον ἀκαλλιέργηται συγκροτοῦσι Γενικὴν Συνέλευσιν ἢ ὅποια ἐκλέγει δεκαπενταμελὲς Συμβούλιον ἐπιμελούμενον τὰ τῆς διοικήσεως. Ἀρχὴ διέπουσα τὴν Ἐταιρίαν εἶπε ὅτι ἕκαστον μέλος εἶνε ὑπεύθυνον ἀπέναντι τῆς Ἐταιρίας, καὶ ἢ Ἐταιρία ὑπεύθυνος ἀπέναντι ἐκάστου μέλους. Σ. Ε.

χωρικοί δὲν εἶνε ὄριμοι διὰ ἐλευθερίαν, μὲ πείθουσιν ὅτι ἀπεναντίας εἶνε ἐπεύγον καὶ ἀπαραίτητον νὰ παρασχεθῇ αὐτοῖς οἰκονομικὴ ἐλευθερία ἄνευ ἀναβολῆς, διότι διὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ μόνον διὰ τῆς ἐλευθερίας εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς των τὰ ὀρμέμφυτα ἐκείνα τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ ἀλτρονῖσμου καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης ὧν τὴν ἔλλειψιν ὀλοὸν θρηνοῦμεν. Διὰ τῆς παρούσης διαρρυθμίσεως πᾶσα ἡμέρα παρερχομένη ἀποδεικνύει τὴν βασιμότητα τῆς πεποιθήσεώς μου. Πᾶσα ἡμέρα εἰσάγει ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐκείναις αἰτίνας ὡς ἐκ τῶν καταπιέσεων καὶ κακώσεων τοῦ μακροῦ παρελθόντος εἶχον οἰοῦν συνελιχθῆ ἑφ' ἑαυτὰς ἀποκτῶσαι, χάριν ἀμύνης, δευτέραν τινὰ φύσιν ἰσχυρὰς καὶ καθολικῆς δυσπιστίας, πᾶσα λέγω ἡμέρα ἤδη εἰσάγει ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐκείναις νέαν αὔραν ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀληθείας. Ἐὰν δὲ ἴσως ἡ ἐνεστῶσα γενεὰ εἶνε ὑπεράγαν μεστὴ τῶν παλαιῶν προλήψεων καὶ τῶν παλαιῶν θεωριῶν, ἡ ἀνατέλλουσα ὅμως γενεὰ ἔχει ἀναμφιβόλως ὡς ὀδηγὸν τῆς τὸ ἐκλαμπρον φῶς τοῦ νέου ἡλίου τῆς προόδου καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνατροφῆς. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο, ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἵνα οἱ χωρικοὶ γνωρίζωσι πῶς νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν αἰτίνας περιστοιχοῦσιν αὐτοὺς τῇ συνεργείᾳ τῶν μισούντων καὶ φοβουμένων τὸν ἐν Λίττα ἀναφύοντα ὀργανισμόν. Οἱ ἐχθροὶ οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὴν τῶν ἐκμισθωτῶν καὶ εἰς τὴν τῶν ἱερέων. Πρόδηλα εἰσὶ τὰ ἐλατήρια τῶν πρώτων. Τῶν δευτέρων ὅμως τὰ ἐλατήρια εἶνε μᾶλλον ἐπίπλοκα. Ἐν πρώτοις, λόγῳ παραδόσεων καὶ λόγῳ ἰδιοτελείας οἱ ἱερεῖς ἔχουσι ταῦτίσει τὸ συμφέρον των μὲ τὸ συμφέρον τῶν ἐκμισθωτῶν, ὧν ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ πιστοὶ σύμμαχοι ἐν τῷ ἀνοσίῳ ἔργῳ τοῦ ἐπισκοτισμοῦ τῆς Ἀληθείας τῷ διατηρήσαντι τοὺς χωρικοὺς μέχρι τοῦδε ὑποτεταγμένους καὶ ὑποτελεῖς. Δεύτερον οἱ ἱερεῖς ἐνόησαν κάλλιστα ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔτεινε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν μάθησιν καὶ τὴν εὐημερίαν εἰς ψυχὰς ἃς εἶχον ἐπὶ δεκαοκτῶ αἰῶνας τυραννικῶς διαστρέψει, συνέβαλλεν εἰς τὴν πτώσιν μᾶς ἐπαισχύντως ἰσχυρὰς δεισιδαιμονίας δι' ἧς οἱ ἄθλιοι αὐτοὶ χωρικοὶ μας περιέστησαν εἰς κατάστασιν εἰδωλολατρῶν μὴ βλέπόντων ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει ἄλλο τι εἰμὴ κενὰς καὶ θορυβώδεις ἐπιδείξεις ἐξωτερικῆς λατρείας. Αὐταὶ αἱ δύο κλάσεις, αἱ μισοῦσαι τὴν Γεωργικὴν Ἐταιρίαν καὶ μάλιστα τὸν δημιουργήσαντα αὐτὴν, εἰσὶ πανίσχυροί ἐτι δὲ μᾶλλον ἐπίφοβοι ἅτε μὴ θορυβούμεναι ἀπὸ λεπτότητα συνειδήσεως ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέσα ὧν ποιοῦνται χρῆσιν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ Γεωργικῇ Ἐταιρίᾳ, ὅπως ἐν πάσῃ κοινότητι, ὑπάρχουσι χαρακτήρες φαῦλοι καὶ χαρακτήρες ἀσθενεῖς (ἐπικινδυνωδέστεροι δὲ οἱ δεῦτεροι τῶν πρώτων). Τούτους τοὺς χαρακτήρας, αἱ δύο προειρημέναι ἐχθραὶ ἡμῖν κατηγορίαι προσπα-

θοῦσι νὰ χρησιμοποιοῦσιν διὰ παντὸς μέσου— δι' ἀπειλῶν, διὰ δόλων διὰ διαφθορᾶς διὰ τῆς κρυφίας ἐπιρροῆς τοῦ ἐξομολογητηρίου ἵνα ἐξ αὐτῶν παραγάγωσι στοιχεῖα διαλυτικὰ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τῆς Ἐταιρίας, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι αὐτὸ τὸ κρύφιον ἔργον των ἀποθαρρύνου τοὺς χρηστοὺς, καὶ τρομάζον τοὺς ἀμφιρρέποντας, τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τοὺς ἀνυπόπτους, ἐπιδεινώσῃ εἰς τὸ ἔπακρον τὰς δυσκολίας μου καὶ καταλήξῃ εἴτε εἰς τὸ νὰ πείσῃ τοὺς χωρικοὺς ὅτι συμφέρον ἔχουσι νὰ διαλύσωσι τὴν Ἐταιρίαν, ἢ εἰς τὸ νὰ μὲ κουράσῃ εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ἀφαιροῦν ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν ἐλπίδα εἰσπράξεως εἰσοδήματος, ὥστε ν' ἀναγκασθῶ νὰ συντρίψω διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν μου τὸ δημιούργημα τὸ προσφιλές τῆς ψυχῆς μου. Ἀλλὰ δὲν θὰ κατισχυσωσιν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἴνα μεταχειρισθῶ τὴν μεγαλοπρεπῆ τοῦ Ζολὰ ἔκφρασιν, la vérité est en marche et rien ne l'arrête. Καὶ ἐὰν ἐτι ἐκλείψῃ ἡ ἐν λόγῳ Ἐταιρία (τοῦθ' ὅπερ δὲν θεωρῶ ποσῶς πιθανόν) οἱ ἐχθροὶ τῆς θὰ πιστεύσωσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ στιγμὴν νικητὰς, καὶ θὰ ὑπερχαρῶσιν, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ δυνηθῶσι νὰ διαλύσωσι τὸ γεγονός, τὸ ἤδη φαινότατα ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ μεσάζων ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς ἐπιχειρήσεσι δὲν ἔχει πλέον λόγον ὑπάρξεως, καὶ ὅτι οἱ χωρικοὶ ἀπεδείχθησαν πληρέστατα ἱκανοὶ νὰ διοικῶσιν ἑαυτοὺς δεξιῶς καὶ ἐπικερδῶς. Ἐὰν ἡ Ἐταιρία Λίττα καταστραφῇ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς θὰ ἀναφυῇ ἄλλη ζωτικωτέρα καὶ ῥωμαλεοτέρα, ἐκ δὲ τοῦ σπόρου τοῦ σπαρέντος ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς ταύτης χώρας τῆς ἀρκτώας Λομβαρδίας, ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς περιοχῆς, τῆς δικαίως ἐπονομασθείσης ἰταλικῆς Βανδέας, θὰ ἀνακύψῃ ταχύτατα καὶ θὰ ἐξαπλωθῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ὁ ἰδεώδης γεωργός, ὁ εὐσυνείδητος καὶ πεφωτισμένος πολίτης ὅστις ἔσται τιμὴ καὶ ἰσχύς τῆς πατρίδος του. Αὐτὸς τότε προώρισται, θέτων τὴν πλάκα τῆς λήθης ἐπὶ τοῦ ζοφεροῦ παρελθόντος, ν' ἀναπετάσῃ τὴν ζῶσαν σημαίαν τοῦ δημοκρατισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθεροφροσύνης.

ΠΟΜΠΗΙΟΣ, δὸδὲ ΛΙΤΤΑΣ-ΒΙΣΚΟΝΤΗΣ-ΑΡΕΖΗΣ.

Λαβόντες ἅπαξ γνῶσιν τοῦ ἰδεώδους βίου ὡς ἐννοεῖ αὐτὸν ὁ Χριστός, δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ πορευόμεθα ὡσανεὶ μὴ εἶχομεν γνῶσιν. Ὁ λόγος δι' ὃν ἐγνώσθη ἡμῖν ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις τοῦ βίου εἶνε ἀκριβῶς διότι εἶνε ἱκανὴ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἐν τῇ παρουσίᾳ φάσει τῆς ἐξελίξεώς μας. Τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα δι' ὧν ἐγνώσθη εἶνε ὄλων δευτερεύοντα καὶ οὐδεὶς σήμερον θεωρεῖ αὐτὰ πρώτης σημασίας. Εἶνε πλάνη ἢ δι' αὐτῶν ἀντικατάστασις τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους. Τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες εἶνε ὡς ἡ μαγνητικὴ βελόνη τοῦ ναύτου. Δυνατὸν νὰ παρεκκλίνωμεν αὐτοῦ αὐθις καὶ αὐθις, ἀλλ' ἐκ τῶν παρεκκλίσεων δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ παύσωμεν ἀτειλίζοντες εἰς αὐτό, ἐγκαταλείποντες τὸν προορισμὸν τοῦ βίου. Ἐὰν μία λέξις δύναται νὰ συνοψίσῃ τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες ἡ λέξις αὕτη εἶνε ἀγνεία. Εἰς αὐτὴν ἀτειλίζοντες πιστῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα, ἄλλως θὰ πλανώμεθα διηλεκτῶς φερόμενοι ὑπὸ τῶν στοιχείων τῆδε κακείσε.—Τολστόης.

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Ἄρθρον εἰδικῶς γραφὴν διὰ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ.

ΥΠΟ Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ.

πρώην ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ βουλευτοῦ Βόλου.

Ἐν τε τῷ ἠθικῷ καὶ ἐν τῷ ὕλικῷ κόσμῳ τὰ αὐτὰ αἷτια παράγουσιν, ὡς γνωστόν, πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὰ αὐτὰ περίπου αποτελέσματα. Τοπικαὶ καὶ ἱστορικαὶ περιστάσεις ἐπιφέρουσιν ἐνίοτε ἀλλοιώσεις· ἀλλ' ὑπὸ διαφόρους ἐκφάνσεις τὰ αὐτὰ σχεδὸν ζητήματα περιοδικῶς ἀναφύονται. Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἀλλαχοῦ, ἐπιδρᾷ οἰκονομικῶς, πολιτειακῶς, ἔθνικῶς καὶ κοινωνικῶς, παρακωλύον τὴν πρόοδον αὐτῆς. Χώραν φύσει πλουσίαν, κατοικοῦσι πολλοὶ ἀναλόγως ἄποροι, ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει, περιερχομένων τῶν ἰδιοκτησιῶν διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὴν ἐξουσίαν εὐαρίθμων. Ἡ οἰκονομικὴ δυσφορία, διαπλάττουσα πολίτας δούλους τῶν τοκογλύφων καὶ τῶν τσιφλικιούχων ἀνοίγει μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων χάσματα, συνήθως δι' ἀνθρωπίνων πτωμάτων πληρούμενα. Θεσσαλία καὶ Πελοπόννησος στένουσιν ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐθεντῶν. Ἐκεῖ μὲν οἱ τσιφλικιούχοι φέρονται, ἐκτὸς εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων, ὡς πασσάδες πρὸς ραγιαδες. Ἐδῶ δὲ οἱ κεφαλαιούχοι διὰ τῆς τοκογλυφίας καὶ οἱ σταφιδέμποροι δι' ἐπιτηδείων προαγορῶν ἀπορροφῶσιν ὡς Σάυλωκ τὸ αἷμα τῶν σταφιδοκτημόνων καὶ τῶν ἐργατῶν. Ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπετεύχθη εὐθὺς μετὰ τὴν προσάρτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διακανονισμὸς τῶν σχέσεων τῶν ἀγροτῶν πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας κατὰ τρόπον ἀνεκτόν. Καὶ οἱ λευκοὶ δούλοι τῆς Θεσσαλίας ἀπεπειράθησαν πῶς νὰ ποτινάξωσιν τὸν ζυγὸν τῶν τιμαριούχων. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ἦσαν ἰσχυροί, ἐκεῖνοι δ' ἀσθενεῖς καὶ εἰς τοιοῦτους ἀγῶνας ἀδαεῖς. Ἡ κυβέρνησις ἐπροστάτευσε τοὺς ἰσχυροὺς γαιοκτήμονας, πλουσίους ὁμογενεῖς καὶ Ὀθωμανοὺς, εἰς δὲ τὰ θύματα ἔδωκεν ἐλπίδας βαθμιαίας βελτιώσεως, δι' ὧν τρέφονται ἔτι ἐν συνηλῇ δυστυχίᾳ. Τοσαῦτα δεινὰ αἰῶνων ἠλλοίωσαν τὸν χαρακτήρα τῶν καλλιεργητῶν ἰδίως τῆς πεδινῆς Θεσσαλίας. Φύσει εὐφυεῖς καὶ νοήμονες, ἐγένοντο νωθροί, δυσκίνητοι καὶ φυγόπονοι, ἀνελεύθεροι καὶ δουλόφρονες. Ἀπελπισθέντες περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης των, ἐμόρφωσαν πεποίθησιν, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐδεὶς ἄλλος νόμος ὑφίσταται ἐκτὸς τῆς βίας τῶν ἰσχυρῶν καὶ ὅτι ἡ ἀρετὴ βλάπτει, τὸ δὲ ψεῦδος ὠφελεῖ. Ἐν Πελοποννήσῳ, μετ' ἀνοχὴν δεκαετηρίδων, ἐξερράγη πρὸ τινος ἐκ τῆς σταφιδικῆς ἀφορμῆς κρίσις, ἦτις, ὡς φαίνεται, δὲν θὰ λήξῃ ἀνωδύνως, ἐὰν μὴ ἐγκαίρως ληφθῶσι τὰ ὑπὸ τῆς πείρας τῶν αἰῶνων ὑποδεικνυόμενα θεραπευτικὰ μέτρα. Ἐπὶ διαφόρους μορφὰς ἐμφανίζεται τὸ ζήτημα κυρίως εἰς τὰ δύο μεγάλα τῆς Ἑλλάδος κέντρα. Κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ μεγάλης διαστάσεως μεταξὺ καλλιεργητῶν καὶ ἰδιοκτητῶν

τῆς γῆς ἐν Θεσσαλίᾳ, μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ μικροῖδιοκτητῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐν Θεσσαλίᾳ, κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν καὶ εἰς στρογγύλους ἀριθμούς, 400 ἰδιοκτησίαι μεγάλαι γῆς (τσιφλίκια) κατέχουσι περὶ τὰ 6,000,000 στρεμμάτων, ὧν πλεον τοῦ ἡμίσεως ἀποτελεῖται ἐκ γαιῶν ἀρίστης ποιότητος, ἐν αἷς βιοῦσι 18,000 γεωργοί, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται 11,000 γεωργικῶν οἰκογενειῶν ἦτοι περὶ τὰς 50,000 ψυχῶν. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι ἅπασα ἡ ἐπιφάνεια τῆς θεσσαλικῆς γῆς ὑπολογίζεται εἰς 13,000,000 στρεμμάτων, ἐξ ὧν τὰ τέσσαρα εἶνε ἐν τῇ πεδιάδι, τὸ ἡμιον περίπου τοῦ θεσσαλικοῦ ἐδάφους ἀνήκει εἰς λίαν εὐαρίθμους ἰδιοκτῆτας, ὧν τινες Ὀθωμανοὶ ἐν Τουρκίᾳ διαρκῶς κατοικοῦντες καὶ λαμβάνοντες λόγῳ μορτῆς τὸ $\frac{1}{2}$ ἀνεξόδως παρὰ τῶν μορτιτῶν, κατὰ τὸν συνηθέστερον τοῦλάχιστον τύπον τῆς ἀγροληψίας. Μόνον ἡ λουπὴ ἔκτασις, ὄρεινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον, τῶν κεφαλοχωρίων, εἶνε κατατετμημένη εἰς ἰδιοκτησίας μικράς. Οἱ 24 ἀδάμαντες τοῦ Πηλίου εἶνε ἀπηλλαγμένοι τῆς δουλοπαροικίας, ἀλλ' εὐάλωτοι ἐκ τῆς τοκογλυφίας, ὡς καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς. Ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐπισκοπήσει εὐρυτάτου θέματος εὐκολὸν δὲν εἶνε νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερείας, οὐδὲ νὰ ἐνέλθῃ μέχρι τῆς ἀπωτάτης ἐποχῆς, ὅπως ἐρευνήσω τὰς περιπετείας ἐν γένει τῶν καλλιεργητῶν τῆς ἑλληνικῆς γῆς, τοὺς πολυτεῖς ἀγῶνας αὐτῶν, τὰς ἐπελθούσας λύσεις, ἅς πάλιν νεώτεραι πολιτικαὶ περιστάσεις ῥιζικῶς μετέβαλον, ἐπανελθόντος τοῦ πρώην καθεστῶτος τῆς ἀνίσου διαιρέσεως εἰς τὰς δύο κατηγορίας τῶν εὐαριθμοτάτων ἰδιοκτητῶν ἀφ' ἑνός, τῶν δουλοπαροίκων ἀφ' ἑτέρου. Ἀρκοῦμαι ἀπλῶς ὑπενθυμίζων, ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μετὰ τὰς νίκας τῶν ἐπιδρομῶν οἱ ἀρχικοὶ κάτοικοι ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἔμειναν ἀπλοὶ καλλιεργηταὶ τῆς γῆς, ἀποτίνοντες εἰς εἶδος τοῖς κυρίοις αὐτῆς μέρος τῶν προϊόντων. Εἰς τὸν Ἀθήναιον κυρίως ὀφείλομεν τὴν πληροφορίαν περὶ τῶν περισσοτέρων δουλοπαροίκων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οὕτως ἐν Ἡρακλείῳ τοῦ Εὐξείνου πόντου οἱ Μαριανδυνοὶ ἐν Βυζαντίῳ οἱ Βιθυννοὶ ἐν Ἰλλυρίᾳ οἱ Προσπελάται ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Φθιώτιδος οἱ Κυλικράνες. Ἐν Κρήτῃ οἱ μὲν κατὰ τὴν πόλιν οἰκέται χρυσώνντοι, ἀφαιμῶνται δὲ οἱ κατ' ἀγρὸν καὶ κληρῶται διὰ τὸ κληρωθῆναι. Κατὰ μαρτυρίας ἄλλων συγγραφέων ἐν Κίρρα τῆς Φωκίδος οἱ Κραυγαλίδαι· ἐν Βοιωτίᾳ οἱ Θηβαγενεῖς· ἐν Ἀργολίδι οἱ γυμνήτες ἢ γυμνήσιοι· ἐν Σικυῶνι οἱ κορνοφόροι· ἐν Ἐπιδαύρῳ οἱ Κούποδες· ἐν Συρακούσαις οἱ καλλικύριοι. Ἐπίσης δ' ἐν Αἰτωλίᾳ, ἐν Ἠλιδι καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Σπάρτῃ οἱ εἰλωτες ὀφείλον νὰ δίδωσιν ἐξ ἐκάστου κλήρου 82 μεδίμνους κριθῶν καὶ ἀνάλογον ποσὸν ὑγρῶν καρπῶν· ἐν Ἀττικῇ οἱ Θῆτες, ἢ οἱ πελάται ἢ οἱ ἐκτῆμοροι, τὸ ἐν ἑκτῶν τῶν καρπῶν

λαμβάνοντες. Ειδικώτερον περί τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ δουλοπαροίκων γνωρίζομεν ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ἀρχεμάχου, διασωθέντος εἰς τὸν Ἀθηναῖον, ὅτι κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἰλίου, ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸ 1114^{ον} ἔτος π. Χ. οἱ ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰσβαλόντες Θεσσαλοὶ καθυπέταξαν τοὺς ἰθαγενεῖς, ὠνόμασαν τὴν χώραν Θεσσαλίαν καὶ μετὰ τῶν μεινάντων ἰθαγενῶν συνωμολόγησαν συνθήκην: “Ἐφ’ ᾧ οὔτε ἐξάξουσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας οὔτε ἀποκτενοῦσιν, αὐτοὶ δὲ τὴν χώραν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι τὰς συντάξεις ἀποδώσουσι. Οὗτοι οὖν οἱ κατὰ τὰς ὁμολογίας καταμείναντες καὶ παραδόντες ἑαυτοὺς ἐκλήθησαν τότε μὲν μενέσται νῦν δὲ πενέσται. Καὶ πολλοὶ τῶν κυρίων ἑαυτῶν εἰσὶν εὐπορώτεροι.” Κατὰ ταῦτα τὸ νῦν μαστίζου τὴν θεσσαλικὴν χώραν ἀγροτικὸν ζήτημα ἐγεννήθη πρὸ 30 αἰῶνων! Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν ἐνταῦθα, νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς περιπετείας τῶν δουλοπαροίκων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τρισχίλια ἔτη. Ἀλλὰ πάντοτε ἡ ἀπληστία τῶν κατακτητῶν καὶ ἰδίως τῶν ἀριστοκρατῶν ἦτο τὸ αἶτιον, ἡ ἀρπαγὴ δὲ ὁ τρόπος πρὸς συγκέντρωσιν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, εἰς τὴν ἐξουσίαν ὀλίγων, ὧν ἐγένοντο δουλοπάροικοι οἱ καλλιεργούντες τὴν γῆν. Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ ὀλιγαρχία προήχθη μόνον ὡσάκις ἐκράτει ὁ θεσμὸς τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν καὶ ὅτι οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοὶ εἰσῆχθησαν καὶ ἐπαγιώθησαν μόνον ὅταν κατεκερματίσθη ἡ ἀκίνητος κτήσις, περιελθούσα εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν πολλῶν. Ὁ P. Guiraud παραδέχεται ἐν νεαρᾷ μονογραφίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι κοινωνισμοῦ, ὅτι τὴν βοήθειαν τῶν ξένων τυράννων, ἐζήτησαν αἰετοτε οἱ ὀλιγαρχικοί, καθ’ ὃν χρόνον ἴσχυεν ὁ θεσμὸς τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν, δι’ οὗ ἐξηγοῦνται καὶ πολλαὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπεμβάσεις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, κατ’ ἀντίθεσιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐν ἐποχῇ δημοκρατικῇ ἐπροστάτευον χώρας, εἰς ἃς ἴσχυεν, ὁ θεσμὸς τῶν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν. Πολλάκις ἡ ὑπερβολικὴ κατάχρησις τῶν προνομίων τῶν μεγαλοἰδιοκτητῶν ἐξήγειρε τὰ πλήθη κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, οἵτινες ἕνεκα τούτου καὶ ὑπέκυψαν εἰς τὴν κυριαρχικὴν διαταγὴν τοῦ λαοῦ, διεκδικήσαντος διὰ τῶν ὄπλων τὰναφαίρετα δικαιώματά του. Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ ἀναπτύσσει ἰδιορρυθμοὺς καὶ πρωτοτύπους θεωρίας περὶ ἰδιοκτησίας. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ ἀκινήτου μεγάλως μειοῦται, ὡσάκις ὑπάρχουσι πλείονες συγκάτοχοι, συνιστᾷ δὲ συμβιβασμὸν μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς μεγάλης τάξεως καὶ τῶν καλλιεργητῶν τῆς γῆς κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τὰ κοινὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ συντελοῦντα εἰς τὴν κατάτμησιν τῆς ἰδιοκτησίας. Ἰποστηρίζει, ὅτι ἡ πολιτεία εὐημερεῖ καὶ εἰρηνεῖ μόνον ὅταν ἡ μεσαία τάξις εἶνε πολυπληθεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα τῶν δύο

ἄλλων εἴτε ὁμοῦ ἠνωμένων εἴτε κεχωρισμένων διότι τότε αὕτη δύναται νὰ προλαμβάνῃ τοὺς τε ἐκ τῶν ἀστέγων κινδύνους καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως καταπιέσεις. Τὸ τελευταῖον ἱστορικὸν γεγονός, ὅπερ ἐπανέφερε τοὺς δουλοπαροίκους ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἡ τουρκικὴ δεσποτεία. Ἐν Θεσσαλίᾳ προσθέτως ἐπέδράσεν εἰς τοῦτο ἡ ἐπέκτασις τῆς ἰσχύος τοῦ αἰμοβόρου Ἀλη πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις μετὰ τῶν υἱῶν του, ἤρπασεν—ὡς ἀλλαχοῦ εὐρύτερον ἐξήγησα—ὄλα τὰ μᾶλλον προσοδοφόρα κτήματα αὐτῆς καὶ τῆς Εὐβοίας ἔτι. Ἀλλ’ εἰς τὴν Σπυρεῖαν Ἑλλάδα, εἰς τινα τῆς Πελοποννήσου μέρη καὶ εἰς πολλὰ τῆς Εὐβοίας τὰ τσιφλίκια σὺν τῷ χρόνῳ περιήλθον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν Ἑλλήνων, οἵτινες ὀλίγον κατ’ ὀλίγον, ἀνευ κλονισμοῦ τινος γενικωτέρου, μετεπώλησαν αὐτὰ εἰς τοὺς καλλιεργητάς. Δι’ εἰδικῶν δὲ νόμων διενεμήθησαν αὐτοῖς καὶ αἱ ἐθνικοἰδιοκτητοὶ γαῖαι. Ἡ ἐπελθούσα βελτιώσις ἐν τῇ καλλιεργείᾳ ἐγένετο αἰσθητοτάτη ἰλικῶς τε καὶ ἠθικῶς, ἐπαληθεύσαντος καὶ ἐν τούτῳ τοῦ Montesquieu, ὅτι αἱ χῶραι καλλιεργοῦνται οὐχὶ ἀναλόγως τῆς γονιμότητός των ἀλλὰ κατὰ λόγον τῆς ἐλευθερίας των. Καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ παρετηρήθη τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἕνεκα τῆς ἐμπεδώσεως τῆς τάξεως—ἐν συγκρίσει πάντοτε πρὸς τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατάστασιν—καὶ ἕνεκα τῆς βελτιώσεως τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τελειότερων γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἀλλ’ ἡ κοινωνικὴ εὐημερία ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν προσκόπτει ἕνεκα τοῦ κρατοῦντος ἀνελευθέρου τύπου τῆς ἰδιοκτησίας τῶν οἶνου τιμαριούχων, ἀναμιμνησκόντων τὸν μεσαῖωνα, καὶ ἀρχομένου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, μάλιστα δὲ ὡσάκις διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ψήφου τῶν λευκῶν δούλων ἐκλέγονται οὗτοι δήμαρχοι ἢ βουλευταὶ τῆς περιφέρειας, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ ἰδιά των τσιφλίκια. Ὁ νόμος τῆς 30 Μαΐου 1890, ὡς ἐβελτιώθη διὰ τῶν νόμων τῆς 3 Ἀπριλίου 1891 καὶ τῆς 13 Ἰουνίου 1903, διηκόλυνε τὴν ἐξαγορὰν τῶν τσιφλικίων ὑπὸ τῶν μορτιτῶν. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐπέφερε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ἐν ἔτει 1896, τῇ εἰσηγήσει Θεσσαλῶν βουλευτῶν, προετάθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν βουλὴν ριζικώτερα μέτρα, ὧν τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἡ κατὰ μίμησιν τῆς λύσεως τοῦ ἐν Ῥωμανίᾳ ἀγροτικῆς ζητήματος, λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις τῶν ἐν τοῖς τσιφλικίοις οἰκιῶν καὶ ἐκτάσεώς τινος γαιῶν ἀναλόγου ἐπὶ σκοπῷ παραχωρήσεως ἀνὰ 20 ἕως 25 στρέμματα εἰς ἐκίστην οἰκογένειαν, ἐπὶ πληρωμῇ δὲ τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν δι’ εὐκολιών, παρεχομένων ἕνεκα τῆς παρεμβάσεως τοῦ δημοσίου. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, ἐπισταμένως ἐμελετήθη καὶ εὐρέως ἐπὶ πολὺν χρόνον συνεζητήθη ἐνώπιον εἰδικῆς πολυμελοῦς ἐπιτροπείας, εἰς ἣν μετέσχον καὶ ἔγκριτα τῆς βουλῆς μέλη (ἐν οἷς ὁ νῦν πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ

συμβουλίου καὶ οἱ κύριοι Α. Δεληγεώργης καὶ Α. Σιμότιουλος), καὶ ἦς τὰς συνεδρίας ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ διευθύνῃ ὡς πρόεδρος, ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας. Ἄτυχῶς ἢ μετὰ τῆς Τουρκίας σύρραξις ἀνέκοιψε πᾶσαν ἐνέργειαν, μὴ ψηφισθέντος τοῦ νομοσχεδίου ἐκείνου, ὅπερ ἄλλως τε ἰσχυρῶς ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν τσιφλικιούχων καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ὡς προσκρούον εἰς τὴν περὶ προστατήσεως τῆς Θεσσαλίας ἑλληνοτουρκικὴν συνθήκην τῆς 24 Μαΐου 1881, καθ' ἣσον δὲν ἐξετείνετο ὡς γενικὸν μέτρον ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Δύο πρόσθετα μέτρα, ἐκτὸς τῆς παραδοχῆς τοῦ νομοσχεδίου, εἶχον τότε ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς ὑποστηρίξῃ πρὸς συνδιαλλαγὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐν ἐχθρότητι διατελούντων στοιχείων: τὸν διὰ νόμου κανονισμόν τῶν σχέσεων μεταξὺ ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν καὶ ἰδιοκτητῶν καὶ τὴν εἰς τοὺς καλλιεργητὰς πώλησιν τῶν τσιφλικίων τοῦ Ζάππα, ἅτινα διὰ διαθήκης περιῆλθον εἰς τὸ δημόσιον. Νομοσχέδιον πρὸς ρύθμισιν τῶν σχέσεων καταρτίσθαι ὑπὸ ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν μετέσχον, ὑπεβλήθη τῇ βουλῇ ἀλλὰ δὲν συνεζητήθη ἐπίσης ἕνεκα τοῦ πολέμου· ἡ δὲ ἄλλη πρότασις φαίνεται ἔκτοτε ὠρμήσασα, μάλιστα ἀφ' ὅτου διὰ συμβάσεως, κυρωθείσης διὰ τοῦ νόμου τῆς 1 Φεβρουαρίου 1902 ἠγορεύσθησαν ὑπὸ τοῦ δημοσίου καὶ 26 τσιφλίκια τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τοῦ Ἰ. Στεφάνοβικ Σκυλίτση πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς τοὺς χωρικοὺς διανομῆς διὰ μεταπωλήσεως, ἥτις ὅμως ἕνεκ' ἀντιδράσεως τῶν ἐκμυζόντων πᾶσαν τῶν χωρικῶν ἰκμάδα ἀναβάλλεται. Οὕτω, καίτοι 22 παρήλθον ἐνιαυτοὶ ὑπὸ τῆς τυπικῆς ἀπελευθερώσεως, τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα παραμένει εἰς τὸ αὐτὸ περίπου σημεῖον. Ἡ ἐριβῶλαξ Θεσσαλία, εὐφορωτάτη ἐκ φύσεως, ἰδίως εἰς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ εἰς καπνοφυτεῖαν, ὅσον ἴσως οὐδὲν ἄλλο τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀπέραντος θαλερὸς κῆπος, μεταβάλλεται ἢ εἰς θανατηφόρον ἔλος τὸν χειμῶνα, ἀπειλοῦν πλημμύρας ἢ εἰς πνιγηρὰν Σαχάραν τὸ θέρος στερουμένη σκιᾶς δένδρων, καθ' ὃν χρόνον τὰ χρυσοφόρα τοῦ Πηνειοῦ ὕδατα ἀπόλλυνται εἰς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον. Παραδεδομένη ἠνυπεράσπιστος εἰς τὰς ἐκ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν ποικίλας καταστροφάς, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης προνοίας πρὸς βελτίωσιν τοῦ κλίματος τῆς λιπαρᾶς γῆς, ἦν προστατεύουσι τὰ Ἄγραφα, ἢ Ὀσσα καὶ ὁ Ὀλυμπος, καλλιεργεῖ τοὺς ἐλειογενεῖς πυρετούς, οἵτινες, ὅσάκις δὲν θερίζουσι τοὺς κατοίκους, καθιστῶσιν αὐτοὺς ὀκνηροὺς, συνεχῶς ἀσθενεῖς καὶ καχεκτικούς ἐκ κληρονομικότητος. Πάντων τῶν δεινῶν τούτων τὸ κυριώτερον αἷτιον εἶνε ὅτι ὁ χωρικός, ὁ ἀγρότης, ὁ καλλιεργητὴς ὁ κολλήγας, οὐδαμῶς εἶνε συνδεδεμένος μετὰ τῆς γῆς. Γεννᾶται καὶ θνήσκει ξένος πρὸς αὐτήν, διερχόμενος βίον ὀλόκληρον ὡς ἐφήμερος καὶ διατελῶν συνεχῶς ἐν μετεώρῳ καταστάσει, πάντοτε δὲ εἰς τὴν

διάκρισιν σκληροῦ αὐθέντου ἢ ἀπηνεστέρου ἐπιστάτου, οἵτινες κρατοῦσιν ὡς ξίφος τοῦ Δαμοκλέους ἀνωθι τῆς κεφαλῆς του τὸ δικαίωμα τῆς ἐξώσεως, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν δυνάμενοι νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτὸν καὶ σύμπασαν τὴν οἰκογένειαν του ἐκ τῆς γῆς, εἰς ἣν ἐγεννήθη καὶ ἐβίωσε καὶ ἔνθα ἀναπαύονται τὰ ὄστα τῶν γονέων του. Οὕτω τὰ τσιφλίκια, ὁμοιάζοντα πρὸς ἕλη νοσογόνα, δέονται ταχίστης ἀποξηράνσεως. Εἶνε δὲ τοιαῦτα διὰ τε τὸν κοινωνικὸν καὶ διὰ τὸν οικονομικὸν ὀργανισμόν τῆς χώρας, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὀποίων λεληθότως πολλαπλασιάζονται καὶ βλαστάνουσι τὰ σπέρματα τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ τῶν κοινωνικῶν σπαραγμῶν. Ἐπισταμένως ἀνέγνων εἰς τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ τὴν ἀξιομίμητον λύσιν, ἣν εἰς παρεμφερὲς ζήτημα ἔδωκε διὰ τὰς ἐν Λομβαρδία κτήσεις τοῦ ὁ φιλοπρόοδος δούξ Λίττας. Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ γνωσθῇ, ὅτι ἡ λύσις αὕτη δὲν εἶνε πρωτότυπος. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ἐπενόησαν συνεργατικούς συνεταιρισμοὺς ἐν τῇ ναυτικῇ ἐμπορίᾳ, τῇ βοήθειᾳ τῶν ὀποίων συνηγωνίσθησαν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Γενουσίων, ὡς ταῦτα ἐν εἰδικῇ μελέτῃ δημοσιευθείση εἰς τὸν "Ἑρμῆν" τῶν Ἀθηνῶν (3 Δεκεμβρίου 1900) ἀπέδειξα. Ἰδίως ὅμως οἱ δούλοι Θεσσαλοὶ διὰ τῶν μικτῶν συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν, τῶν μεταγενεστέρως γνωστῶν ὡς associations coopératives mixtes, ἔδωκαν ἔκτοτε λίαν ἐπιτυχῇ λύσιν εἰς τὰ κοινωνικὰ ταῦτα προβλήματα, ἅτινα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, συνεχῶς ἀπασχολοῦσι τοὺς δημοσιολόγους καὶ κοινωνιολόγους τοῦ κόσμου σύμπαντος. Ὁ τελειότερος τύπος τοιοῦτου συνεταιρισμοῦ θαυμασιῶς ἀνεπτύχθη εἰς τὰ παρὰ τὰ Τέμπη Ἀμπελάκια τοῦ Κισσάβου, πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἐρυθροδάνου καὶ τοῦ βάμβακος, πρὸς κατασκευὴν καὶ βαφὴν νημάτων καὶ πρὸς πώλησιν αὐτῶν ἀπανταχοῦ. Τσιφλικιοῦχοι, κεφαλαιοῦχοι, ἐργάται καὶ ἔμποροι, περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους, ἀδιακρίτως ἡλικίας καὶ φύλου, συνεταιρίσθησαν κατὰ τρόπον πρωτοτυπιατικόν, ὅστις βεβαίως πρέπει νὰ θεωρηθῇ κοινωνικὸν θαῦμα. Ἐν διαστήματι δεκαπενταετίας (1795—1810 μ. Χ) τὸ δίκτυον τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐξηπλώθη εἰς ὅλα τὰ σπουδαιότερα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Τὰ ἀρχικὰ κεφάλαια αὐτοῦ ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων φράγκων ἠῤῥησαν μέχρις εἰκοσίων ἑκατομυρίων φράγκων. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τῶν πρώην ἀφανῶν καὶ ἀξέστων Ἀμπελακιωτῶν προήχθησαν μέχρι βαθμοῦ, ὑπευθυμίζοντος τὸ περὶ πολιτείας ὄνειρον τοῦ Πλάτωνος. Χαρακτηριστικὸν ἰδιαιτέρον τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ νεωτέρας τοῦ αὐτοῦ συστήματος ἑταιρικὰς ἐνώσεις, ἦν ὅτι, ἐνῶ αὐταὶ συνήθως ἔχουσιν ἓνα κύριον σκοπὸν εἴτε παραγωγῆς, εἴτε καταναλώσεως, εἴτε ἀμοιβαίας πίστεως, ὁ τῶν

Ἀμπελακιωτῶν ἀρχικῶς συνέστη μικτός, συμπεριλαμβανόμενος ἐν τῷ σκοπῷ αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς κατηγορίας. Ἡ σημαντικωτέρα ὁμως διαφορὰ συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι 22 χωρίδια, ὑπαγόμενα εἰς τὴν μητροκομίαν, τὰ Ἀμπελάκια, κατήρτισαν οἰονεὶ ὁμοσπονδίαν κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων κοινῶν, ἧτις ἦτο ἕνωσις ἀδελφικῆ ἑξακισχιλίων μελῶν, ἐνουμένων πρὸς ἀλλήλα, οὐ μόνον διὰ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ καὶ διοικητικῶς, κοινωνικῶς καὶ ἠθικῶς. Ταῦτα ὀφείλουται εἰς τὸν θαυμάσιον μηχανισμόν, ἀπροσκόπτως λειτουργήσαντα, μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀλῆ πασσά καὶ μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν πλείστων κεφαλαίων, ἅτινα ἦσαν κατατεθειμένα ἐν τραπέζαις τῆς Βιέννης, καθ' ὃν χρόνον εἰσήλασεν ἐκεῖ ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναβιώσεως τοῦ σωτηρίου τούτου θεσμοῦ ἐποιησάμην ἐν Λαρίση διάλεξιν τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1900 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς γεωργικῆς ἐκθέσεως, τῇ δὲ 19 Ὀκτωβρίου 1900 εὐρύτεραν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ περὶ τῶν συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν τῆς ναυτικῆς ἐμπορίας εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19 αἰῶνος ἐν τῷ νομικῷ τμήματι τοῦ ἐν Ἀθήναις συλλόγου "Παρνασσού." Ἴσως καὶ ἡ φωνή μου συνετέλεσε κατὰ τι, καρποφορήσασα ἔστω καὶ ἀνεπαρκῶς. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἕκτοτε εἰσῆχθησαν καὶ λειτουργοῦσιν ἐνώσεις ὡς ἡ φιλοδοσική, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς δημοφιλούς πριγκιπίσης Σοφίας, ἡ γεωργικὴ ἕνωσις Τριφυλλίας καὶ Ὀλυμπίας, ὁ κτηματικὸς σύλλογος Αἰγιαλείας, ὁ γεωπονικὸς σύνδεσμος Ξυλοκάστρου, ἡ ἕνωσις γαιοκτημόνων Ἀλμυροῦ καὶ ἡ λαϊκὴ τράπεζα Δομοκοῦ. Ἄλλ' ἡ γνώμη μου ἦτο ριζικωτέρα, μὴ μελετηθεῖσα δεόντως. Ἀτυχῶς ἡ μὲν βασιλεῖα μέχρις ἐσχάτων παντελῶς ἠδιαφόρει, τελευταῖον δὲ ἀνεπιτυχῶς καὶ χαλαρῶς ἀνεμίχθη διὰ τῆς μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἀκάρπου "Ἑλληνικῆς γεωργικῆς ἐταιρίας." Ἡ κυβερνήσις καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀντιπροσωπεία περὶ ἄλλα μικρὰ τυρβάζουσιν. Οἱ τσιφλικιοῦχοι σατανικῶς ἀντιδρῶσιν εἰς πᾶν μέτρον ἐκ τοῦ ὁποῦ φοβοῦνται μείωσιν τῶν τιμαριωτικῶν δικαιωμάτων των. Οἱ δουλοπάροικοι ἀδυνατοῦσι νὰ συνεννοηθῶσιν. Ἀγγελῆδον ὀδηγούμενοι εἰς τὰς κάλπας τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν, ὅπως ἀναγκαστικῶς ψηφίσωσιν ὑπὲρ τοῦ αὐθέντου των ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ ὑποστηριζομένου τυραννίσκου, δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ ὑψώσωσι τὴν φωνὴν των, ἴσως μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ στόμαχος αὐτῶν τοῦς ἐξωθήσῃ ἐν ἀπογνώσει εἰς μίμησιν τῶν Πελοποννησίων, ἵνα διὰ τῆς βίας ἐπιβάλωσι θεραπείαν τινα τῶν δεινῶν των. Καὶ ὁμως ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς ὑποχρεώσεως, τὸ ἀληθὲς ὑλικὸν συμφέρον ἰδιοκτητῶν καὶ καλλιεργητῶν συμβιβάζομενον καὶ πρὸς τὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας, εἶνε ἢ ὅσον οἶον τε ταχύτερα λύσις τοῦ ἀκανθωδε-

στάτου τούτου κοινωνικοῦ προβλήματος. Συμπεραίνων ὑποστηρίζω, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ κατάστασιν τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, μέτρα συντελεστικὰ εἰς θεραπείαν, θεωρῶ τὴν ἀνευ ἀναβολῆς διανομὴν διὰ μεταπωλήσεως εἰς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν γαιῶν τῆς κληρονομικῆς περιουσίας Σκυλίτση, οὐδενὸς ἄλλου εἰς τοῦτο ὑπάρχοντος προσκόμματος ἐκτὸς τῆς καλῆς θελήσεως τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης καὶ τῶν τσιφλικίων τῆς περιουσίας Ζάππα. Πρὸς τοῦτο ὁμως ἀπαιτεῖται ἡ ψήφισις νόμου. Συγχρόνως δεόν νὰ ψηφισθῇ τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1896 ὑποβληθέν, ὡς εἴρηται, νομοσχέδιον περὶ παραχωρήσεως γαιῶν τιμῶν εἰς τοὺς μορτίτας, ἀλλ' ἐπεκτεινόμενον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τούτων γενομένων, πέποιθα ὅτι πολλοὶ τσιφλικιοῦχοι αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀυθορμήτως, εἴτ' ἐκ φιλοδικαίων καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ὡς ὁ δούξ Λίττας, εἴτε καὶ ὑπλῶς ἕνεκα συμφέροντος θέλουσιν εἰσαγάγῃ τὸ τῶν Ἀμπελακιωτῶν σύστημα κατὰ τρόπον ἀνάλογον καὶ συμβιβάζομενον πρὸς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, διευκολυνόμενον ἐν ἀνάγκῃ καὶ δι' εἰδικῶν νόμων. Ὁ νῦν πρωθυπουργός, θέλων νὰ διολισθήσῃ ἐκ τῶν κινδύνων τῆς σταφιδικῆς συμβάσεως λόγω τῶν διπλωματικῶν διαμαρτυριῶν κατὰ τοῦ προταθέντος μονοπωλίου, ἔδωκε τοῖς Πελοποννησίοις τὴν ἐλπίδα τοῦ διακανονισμοῦ τῶν χρεῶν ἄλλαις λέξεσιν ἄορίστως ὑπεσχέθη σεισάχθειαν ἐν μέτρῳ τι. Ἄδηλον εἰ ἡ ἐπαγγελία αὕτη ἐδόθη σπουδαίως. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι τὰ ἐκ τῆς τοκογλυφίας δεινὰ, ὑπολήγοντα εἰς ἀναγκαστικὰς κατασχέσεις καὶ εἰς ἐπαύξησιν τῶν ἐκ τῶν μεγάλων ἰδιοκτητῶν κακῶν καὶ ἐκ τῶν ἀθρόων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μεταναστεύσεων, ἐπλεύνασαν ἐπικυνδύνως, ἀναμιμνήσκοντα τὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σόλωνος ὑπὸ Πλουτάρχου ἱστορούμενα. . . . "Ἄπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων. Ἡ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινομένων τελούντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες ἢ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένη πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν (οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε) καὶ τὴν πύλιν φεύγειν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανειστῶν. Οἱ δὲ πλείστοι καὶ ῥωμαλεώτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ περιορᾶν, ἀλλ' ἐλομένους ἕνα προστάτην, ἄνδρα πιστόν, ἀφελέσθαι τοὺς ὑπερημέρους, καὶ γῆν ἀναδάσασθαι, καὶ ὅλως μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν." Νομοθετικὸν δὲ τι μέτρον, ἐπεκτεινόμενον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μετὰ περισκέψεως πολλῆς καὶ μετὰ τοῦ δυνατοῦ εἰς τὰ κεκτημένα δικαιώματα σεβασμοῦ, φαίνεται ὑποδεικνυόμενον ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων. Μέτρον τοιοῦτο κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνθα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο διὰ νόμου περιορισμένος ὁ συμβατικὸς

τόκος. Τὸ ἐγχείρημα ὅμως εἶνε ἴσως δυσχερές καὶ περίπλοκον, εἰς δὲ τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα δὲν ἴνεται Σόλων, δυνάμενος νὰ φέρῃ ἔργου τοιοῦτο εἰς πέρας αἰσιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ φλέγον σταφιδικὸν ζήτημα δὲν θὰ εἶχε περιέλθῃ εἰς τοσοῦτον ὄξυ σημεῖον, ἔαν ἐγκαίρως ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τραπεζικῆς πίστεως καὶ περὶ τῆς εὐκολωτέρας καταναλώσεως τῆς σταφίδος διὰ συνθηκῶν. Ὅριστικῆ ὅμως καὶ ἐπιτυχῆς διαρρυθμίσεως αὐτοῦ εἶνε ἐφικτή, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἰδίως δι' ἰδρύσεως μεγίστου συνεργατικῶν συνεταιρισμοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀπαιτεῖται ὠθησις κυβερνητικῆ διὰ τῆς πρωτοβουλίας τῶν ἑλληνικῶν τραπεζῶν, ψηφίζομένου νόμου, δι' οὗ νὰ συνδέσῃ κοινὰ συμφέροντα οἱ σταφιδοκτήμονες, οἱ κεφαλαιούχοι οἱ σταφιδέμποροι, οἱ σταφιδιοποιοὶ καὶ οἱ ἐργάται, μὴ ἀποκλειομένων τῶν ξένων ἐμπόρων, ἰδίως τῶν Ἀγγλων, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ διαδώσωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὴν κατανάλωσιν τῆς σταφίδος καὶ τοῦ σταφιδικοῦ οἴνου. Τὰ στοιχεῖα καὶ τὸν τύπον τοιούτων σωτηρίων φαρμάκων οἱ ἰδρυταὶ δύνανται εὐκόλως νὰ ἀνεύρωσιν εἰς τὸν τελειὸν τῶν Ἀμπελακιωτῶν συνεταιρισμὸν, διαρρυθμιζόμενον κατὰ τὰς ἀνάγκας, αἵτινες ἤδη ὑποδεικνύονται, ἕνεκα τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐπελθούσης ἐν τῇ καταστάσει τῶν πραγμάτων μεταβολῆς, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας τῶν ποικίλων συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν, τῶν τόσῳ τελείως λειτουργούντων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Ἀλλὰ διὰ ταῦτα πάντα ἀπαιτεῖται πρωτοβουλία μετὰ δραστηριότητος ἀνθρώπων εὐλικρινῶς ζητούντων τὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων, καὶ οὐχὶ τῆς ἀλλαγῆς προσώπων δι' ἀσκοπῶν κυβερνητικῶν μεταβολῶν καὶ ἀσκοπωτέρων βουλευτικῶν διαλύσεων ἄνευ γενικωτέρου τινὸς προγράμματος ἐνεργείας, ἐνῶν ἐν Ἑλλάδι αἱ καθεστηκυῖαι ἐξουσίαι, διηρέθησαν εἰς ψευδοκοινοβουλευτικούς καὶ εἰς ἀντικοινοβουλευτικούς χάριν δόξης ψευδοῦς, καίτοι ἡ ἰδιωτικῆ πρωτοβουλία ποιεῖ τοιαῦτα ἀληθῶς θαύματα, ὥστε καὶ ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀπαισιοδόξων ἀνομολογεῖται ἡ μεγάλη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ζωτικότης καὶ ὁ πρὸς τὴν ἀληθινὴν πρόοδον ὄργασμός.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12/25 Ἰουλίου 1903.

Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Εἶνε προνόμιον τῶν ἰχθύων, τῶν ποικίλων καὶ τῶν λύκων νὰ ζῶσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς ζήτησεως καὶ τῆς προσφορᾶς, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸ διακριτικὸν γνώρισμα εἶνε νὰ ζῇ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ δικαίου.—*Kuskien.*

Ὅσοι σήμερον εἶνε ἀνισόρροποι θὰ ἦσαν φωστῆρες ἐὰν ἡ κοινωμία ἦτο ὑγιᾶς ὀργανισμένη.—*J. M. Guyeain.*

Τὸ μόνον μέχρι νῦν ἔθνος ὑπερπαρήγαγε μίαν τελείαν γυναῖκα καὶ ἓνα τέλειον ἄνδρα εἶνε τὸ ἰβραϊκόν.—*Λόρδος Beaconsfield.*

Ἡ ἀβρότης ὁμοιάζει μὲ τὴν αἶσαν. Δὲν στοιχίζει τίποτε, ἀλλὰ εἶνε πλήρης τιμαλφούς βιολογίου.—*Pascal.*

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΜΑΣ.

Πολύτιμον ὕλην ἀναγκασόμεθα ἐλλείπει χάριτος νὰ ἐπιφυλάξωμεν εἰς προσεχῆς τεύχος, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς, τὰς τρεῖς ὑπολειπομένα στήλας τοῦ πρώτου τόμου ἀφιερῶμεν εἰς δημοσίευσιν ἐνίων ἐπιστολῶν ἐκ τῶν πολλῶν ἃς λαμβάνομεν καθημερινῶς. Αἱ κάτωθι ἐπιστολαὶ δὲν εἶνε κατ' ἐκλογὴν, ἀλλὰ αἱ τυχούσαι ἐνώπιόν μας.

Κύριε,—Σπεύδω νὰ συγχαρῶ ὑμᾶς ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ περατώσει τοῦ πρώτου τόμου τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ, καὶ νὰ εὐχηθῶ αἰσίαν τὴν μέλλουσαν αὐτῆς σταδιοδρομίαν. Ἴσως καλλίτερον ἔπαινον δὲν θὰ ἐδύναμην νὰ εἶπω ἢ λέγων ὅτι ἡ ΕΡΕΥΝΑ ἐξεπλήρωσε τὰς προσδοκίας τῶν φίλων τῆς καὶ ὅτι ἐτέλεσε τὰ ὑπεσχημένα ἐν τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκδόσεώς της, ἀφ' ὑψηλοῦ μὲν ἐξετάζουσα τὰ σύγχρονα γεγονότα τοῦ κόσμου, καθιστῶσα δὲ γνωρίμους εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος τὰς τάσεις τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν καὶ τὰ νεώτατα τῆς καθόλου ἐπιστήμης πορίσματα. Σύνθημα αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ τίτλος τῆς σκοπὸς τῆς ὁ ἀγνότατος τοῦ ἀνθρωπισμοῦ· δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ ὑποδείξῃ γενναίως καὶ τὰ κατητύχοντα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἑλκεῖ. Ἐγκατερεῖται ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ καὶ ἐνεργεῖται αὐτὴν ὁ ἑλληνισμὸς ὅ ἀναγράφῃ.

Manchester.

Σ. Σ.

Ἀγαπητέ μοι,—Ὅσον μελετῶ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ τόσον τὴν θαυμάζω καὶ ὅσον τὴν θαυμάζω τόσον τὴν μελετῶ. Ὅπουδήποτε δύναμαι νὰ παρακάλῃσω λόγον περὶ αὐτῆς, δὲν λησμονῶ νὰ τὸ λέγω καὶ εὐτυχῶς ἡ πρόοδος τοῦ περιοδικοῦ ἐνθαρρύνει τὰς ἐνεργείας μου. Τραπὴ ἀπόδειξις τῶν ἀνθρωπιστικῶν διδαγμάτων σου εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι μεγάλα προσωπικότητες τῆς Εὐρώπης, συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ κοινωνιολόγοι, ἀνεφάνησαν ἐκτιμηταὶ καὶ συνεργάται σου, ὡς ἡ λαίδη Φλωρεντία Δίξη, ὁ δουξ Λίττις κλπ. Αἰσθάνομαι πρὸς σὲ ἀφρον εὐγνωμοσύνην καθότι τὸ ἀνθρωπιστικὸν κήρυγμά σου ἐπλούτισε τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἀφ' οὗτου ἀναγινώσκω τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ διακαλομαι ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν Ἀλήθειαν, καὶ αὐτὸς ὁ ἔρωτα αἰσθάνομαι ὅτι μὲ φέρει καθ' ἐκάστην ἐγγύτερον πρὸς τὸν παράδεισον ὃ ἐστὶ πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Σῦρος. Δ. Ν. Β.

Ἀξιότιμε Κύριε.—Δὲν ἔχω φράσεις καταλλήλους ὅπως ἐξάρω τὰ δημοσιεύματά σας τὰ ὅποια μὲ ὠδήγησαν εἰς τὴν πηγὴν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Ἐκ τῶν παρελθόντων ἔργων σας, τὸ Φῶς ἐκ τῶν ἐνδον καὶ ἡ Ὑγιανὴ καὶ Ἡθικὴ εἶνε ἀχώριστοι σύντροφοί μου. Ὅταν αὐτοὶ οἱ δύο ὁδηγοὶ ἤνοιξαν τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐξ ἐνὸς μὲν ἐλυπήθην διὰ τὴν ἀμάθειάν μου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐχάρην καὶ χαίρω διότι βλέπω τοιοῦτον κάλαμον βοηθῶντα τοὺς ψυχικῶς διεψώτας. Τολμῶ νὰ ἀποφανθῶ ἀδυστάκτως ὅτι τὰ γραφόμενα σας εἶναι μετὰ μίαν γενεάν ὁ φωστῆρ τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας.

Θεσσαλονίκη.

Θ. Ν. Γ.

Φίλε κύριε,—Μέχρι τοῦδε συνενοήθην μετὰ δύο πρῶτων συμφωνούντων ὡς πρὸς τὴν ἀριστοφάγιαν ἥτις εἶνε μία τῶν σπουδαιότερων ὕψεων τοῦ προγράμματος τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ. Προσεχῶς ἐλπίζω νὰ συνεννοηθῶ καὶ μετ' ἄλλων δύο ἢ τριῶν ἄνδρων οἱ εἰς βουλευτῆς. Πολλοὶ εἰς αὐτὴν ὠμίλησα ἐμυκτήρισαν τὰς περὶ διαιτητικῆς ἀναμορφώσεως δοξασίας, ἀλλὰ τοῦτι ποσῶς δὲν μὲ ἀποθαρρύνει ἡ ἐνεργεία μου πρὸς σύμπληξιν μιᾶς λέσχης ἀριστοφάγων δὲν χαλαροῦται καὶ ἐξ αὐτῆς λαμπρὰ ἀποτελέσματα θὰ προκύψωσιν καὶ θὰ ἦτο τι μέγα καὶ εὐδοξον ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἀριστοφάγιαν ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι Ν. Ε. Κ.

Κύριε,—Τελευταίως ἀνέγνω ἐν φυλλάδιον τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ κρινῶ δὲ τὸ περιοδικόν σας τόσῳ χρήσιμον ὥστε σπεύδω νὰ σᾶς ἐμβάσω τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς μου ὡς συνδρομητοῦ. Τὸ ἔθνος μας ὀλόκληρον δὲν ἔχει εἰ μὴ νὰ σᾶς εὐγνωμοῖ διὰ

τὴν ὄντως μεγάλην ἰδέαν ἣν ἐπιδιώκετε—τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀφύπνισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆν νάρκη τῆς ἐπιπολαιότητος. Αἰσθάνομαι ἄρρητον ἀγάπην πρὸς τὸ ἄτομόν σας, διὰ τὰς τόσο ἐνθαρρυντικὰς καὶ εἰρηνικὰς ἰδέας σας, καὶ εὐρίσκω ἐν τῇ ΕΡΕΥΝῃ πάσας τὰς σκέψεις αἰτινὰς λαμβάνουσαι ἐν ἐμοὶ μὲ διακεντώσι περιοδικῶς. Μελετῶν τις τὰς σελίδας τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ αἰσθάνεται ὅτι μία γενναία καὶ προστάτις ἰδέα ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ, ἣτις ἐρευνᾷ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου. Νομίζω ὅτι καλλίτερον εἶνε νὰ συνιστᾶτε εἰς τοὺς συνδρομητὰς νὰ δίδουν αὐτὴν τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ εἰς τοὺς φίλους των καὶ οὐχὶ τὰς κρίσεις τῶν ἐφημερίδων. Αἱ κρίσεις αὗται εἶνε μᾶλλον δημοσιογραφικαὶ φιλοφρονησεις παρὰ εἰλικρινεῖς συστάσεις ὑπὲρ τοῦ ἔργου σας τὸ μέγεθος τοῦ ὁποίου οἱ ἐφημεριδογράφοι δὲν ἔχουν ἱκανὸν ἀνάστημα ὥστε νὰ τὸ σταθμίσωσι.

Ἄδριανούπολις.

Α. Φ.

Ἀγαπητὲ κύριε,—Ἰκανὸς παρήλθε χρόνος πρὶν ἢ, κατωχύων τῆς νοσηρότητος τῶν διαλογισμῶν μου (μειωκετήματος ἐξ οὗ πάσχουσιν οἱ πλείστοι ἐν Ἑλλάδι) πεισθῶ περὶ τῆς ἀνεκτιμήτου ἀξίας τοῦ περιοδικοῦ σας καὶ λουσθῶ εἰς τὰ δροσερά του νάματα. Ἄπαξ ὅμως κατώρθωσα νὰ ἐκτιμῶ τὸ ὕψος του, δὲν ἐβραδύνα νὰ θέσω εἰς ἐφαρμογὴν πολλὰς τῶν ἀρχῶν του καὶ σπεύδω νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης. Εἰς τὰς σελίδας σας βαθμηδὸν ἀνακατακτῶ τὰς πεποιθήσεις ἅς δειλῶς ὠνευρεύομην καὶ ἀτόλμως ἐπίστευον ἐπειρώμην νὰ ἐκστομίσω. Ἄλλ' ἤδη μὲ τὸν λύχνον ἐνώπιόν μου, μὲ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ ἀνά χεῖρας μου, σπεύδω ἐτόλμως νὰ τὰς διασυλπίζω αὐτὰς τὰς πεποιθήσεις διότι εἶνε ἐμαί, καὶ εἶνε καὶ παντὸς ἄλλου ἱκανοῦ νὰ κρατήσῃ τὸν λύχνον. Ἀντιγράφω περικοπὰς ἐκ τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ, ποιῶ περιλήψεις, καὶ παρορμῶ εἰς μελέτην. Ἐννοεῖται πολλοὶ σιωπῶσι, ἄλλοι εὐσχήμως προβάλλουσιν ὅτι καίτοι ἀναγνωρίζουσι τὴν χρησιμότητα τοιοῦτου περιοδικοῦ δὲν δύνανται ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταί, ἄλλοι (εὐτυχῶς ὀλίγοι αὐτοὶ πλέον) ἐπιτίθενται ὡς δῆθεν θεωροῦντες τὰς ἀρχὰς τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ ἀνθεθνικὰς ἢ ἀνορθοδόξους. Ἐδῶ μία ἀπὸ τὰς ἡραμαλὰς εὐφυίας εἶνε ἡ ἔλεεινὴ κραυγὴ, ὅσάκις τι νέον καὶ ὑπέρτερον ἐμφανίζεται, “ὦ, ἀντιθρησκευτικὸν αὐτὸ, ἀνθεθνικόν.” Ὅταν δὲ ἀναλογισθῶμεν ποῖα πράγματα, ἔλεεινά, καὶ ἀχρεῖα, θεωροῦνται (ἢ δῆθεν θεωροῦνται) ὑπ' αὐτῶν τῶν κραυγαζόντων, ὡς θρησκευτικὰ καὶ ἔθνικα, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ τρέμομεν μήπως αὐτὴ ἡ κραυγὴ κραταιωθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ οὕτως ὥστε νὰ ἀποκλείσῃ ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως τὴν φυλὴν μας ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Ὑλικαὶ ἀνάγκαι μὲ πιέζουσιν οὐκ ὀλίγον, ἀλλὰ ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν ὅτι ἄλλος εἶνε ὁ ἀληθὴς πλοῦτος. ὄχι ὁ συνιστάμενος εἰς χρήματα. Ἐκ τούτου τοῦ στοχασμοῦ ἀντλῶ θάρρος νὰ σᾶς ἐμβάσω ἐκουσιπέυτε φράγκα καὶ εἰς ἀντάλλαγμα θὰ στέλλετε τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ εἰς τὰ τρία πρόσωπα ἅτινα σημειῶ ὡδε καὶ προσέτι θὰ στείλετε εἰς ἐμὲ τὸ βιονομικὸν χειρόγραφον ὅταν τὸ συμπληρώσῃτε.

Γλυκία Κυνοῦρίας Ε. Π.

Ἀξιότιμε κύριε,—Δαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι εἶμαι καὶ ἔσομαι μέχρι θανάτου συνδρομητὴς τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ, τῆς ὑπερτέρας παντὸς ἐπαίνου, ὡς ἐξεφράσθη ἐσχάτως καὶ δημοσίᾳ, σκοπούσης τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ληθαργούντος ἑλληνικοῦ γένους διὰ τῆς παρυχῆς διδασμάτων σωτηρίων. Ἡ πρωτοβουλία σας αὕτη, ἡ σύλληψις τῆς φαιειῆς ταύτης ὑμῶν ἰδέας, μάλιστα ἐν ταῖς παρούσαις στυγεραῖς περιστάσεσιν, εἶνε ἀξία ὄχι μόνον ἐξάρσεως καὶ ἐπαίνου, ἀλλὰ καὶ ἀφειδοῦς ὑποστηρίξεως. Πᾶς ἑλληὴν ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του θὰ ἀτενίσῃ αἰωνίως μετ' εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν θέσαντα πρὸ ἑαυτοῦ τοιοῦτον ἔξοχον πρῆγμα, καθ' ὃν χρόνον πᾶς ἄλλος

ἐπαῖων διώκει οὐδὲν εἰμὴ τὸ ἴδιον ἄφελος. Ἐσωκλείω δύο τοκομερίδια ἀξίας φράγκων 12 καὶ μοὶ στέλλετε ὅ,τι δημοσιεύετε.

Καλάμαι. Γ. Χ.

Ἀξιότιμε κύριε,—Φίλος τις γνωρίζων τὸ φιλέρευνον τοῦ χαρακτήρος μου μοὶ ἀπέστειλε πρὸς ἀνάγνωσιν δύο τεύχη τοῦ ἀξιολογωτάτου ὑμῶν περιοδικοῦ. Ὁμολογῶ ὅτι μοὶ ἐπροξένησε τοιαύτην ἐντύπωσιν ὥστε δὲν ἔπαυσα ἔκτοτε ὀμιλῶν περὶ αὐτῆς καὶ συνιστῶν εἰς φίλους καὶ γνωρίμους νὰ ἀποκτήσωσι τὸ τερπνότερον, τὸ λαμπρότερον, τὸ σπουδαιότερον τῶν μέχρι τοῦδε διανοητικῶν προϊόντων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Πολλὰ εἶδον καὶ ἀνέγνωσα, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι εἶνε τελεία καὶ ἀρμονικωτάτη εἰκὼν πεφωτισμένης διανοίας ἀνταποκρινομένης πληρέστατα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αἵματος μας, καὶ ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ ὡς γέφυρα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μεταβατικῆς ἡμῶν ἐποχῆς δι' ἡμῖς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ὑπὸ ἐποψίν ἀληθοῦς μορφώσεως ὑστεροῦμεν δεινῶς πάντων τῶν ἄλλων λαῶν.

Στενὴ μάχος Δ. Μ.

Κύριε ἐκδότα,—Μὲ ἐθορύβησεν ἡ δῆλωσις ὅτι ἂν δὲν ἀνανεώσωσιν ἄρκετοὶ συνδρομηταὶ πιθανὸν νὰ παύσῃ ἡ ΕΡΕΥΝΑ. Ἐλπίζω καὶ εὐχομαι ἡ ταιαύτη πιθανότης νὰ ἀποσοβηθῇ. Τὸ ἔθνος μας διέρχεται φάσιν σοβαρὰν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τὸ πνεῦμα του χρίζει ὑγιῶς τροφῆς. Ἡ θέσις τῆς φυλῆς μας εἶνε ὑπὲρ ποτε κρίσιμος. Εὐγενὲς αἰσθημα σας ἐνέπνευσε καὶ μακρόθεν ὑψώσατε φωνήν. Ἰδρῦσατε τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ καὶ ἀγωνίζεσθε νὰ ἐμφυσήσῃτε εἰς τὴν καρδίαν παντὸς Ἑλλήνου τὸν πόθον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Μολαταῦτα ἡ προσήκουσα ὑποστήριξις τοιοῦτου ἔργου δὲν φαίνεται ἐρχομένη, καὶ σκέπτεσθε νὰ τὸ διακλύψῃτε. Δὲν εἶνε δυστύχημα; Ἐπιτρέψατε νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου ὅτι ἀφοῦ ἠρχίσασθε τοιοῦτον ἔργον δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀφήσῃτε, ἔστω καὶ ἂν οὐδεὶς τὸ ὑποστηρίξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐχῶ ἐνδόμυχον πεποίθησιν ὅτι θὰ εὐρεθῇ εὐγενὴς ψυχὴ, ψυχὴ φιλοπάτρις καὶ πεφωτισμένη ἣτις θὰ ἐννοήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου σας καὶ θὰ θέσῃ τὰς ὑλικὰς δυνάμεις τῆς εἰς τὴν διάθεσίν σας. Πρέπει νὰ τὸ προσδοκᾶτε αὐτὸ διότι ὁ ἑλληνισμὸς εἶνε ἀκόμη ἱκανὸς νὰ γεννᾷ ψυχὰς ἀταπαρνήσεως καὶ ἀξυδερκείας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὅπερ δύναμαι. αὐτὸ πρίττω, ταυτέστι δὲν παύω ἐπαίνων τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ καὶ προτρέπων εἰς ἐγγραφὴν.

Θεσσαλονίκη.

Π. Ν. Κ.

Φίλτατε κύριε,—Μετὰ μεγάλης θλίψεως εἶδομεν ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ τοῦ παθητοῦ ἡμῖν περιοδικοῦ ἵσας γνωστοποιήσιν ἐν ἣ ὑπολαμβάνει ἐνδοιασμὸς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐκδόσεως. Ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τῆς καρδίας μου εὐχομαι νὰ σπεύσωσιν ὅλοι νὰ ἀνανεώσωσι τὰς συνδρομάς των, διότι ἡ διακοπὴ τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ πικρὸν πρᾶγμα, πικρότατον. Τὸ νὰ σβεσθῇ φωστὴρ οὗ τὸ φῶς ἠρξάτο ἀφύπνιζον καὶ σελαγίζον τὰς διανοίας καὶ διακεντῶν εἰς ἔρευναν καὶ κατανύξιν τῆς ἀληθείας, ἅμα τῇ ἀνατολῇ του, εἶνε πλέον ἢ τραῦμα καίριον διὰ τοὺς κατανοήσαντας τὴν ἀξίαν τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ. Εὐχομαι διακενῶς ὅπως μὴ στερηθῇ ἡ φυλὴ μας τῆς τροφῆς ἣν τόσῳ θαψιλῶς χορηγεῖ ἡ ΕΡΕΥΝΑ καὶ ἣς ἡ ἀναμφισβήτητος ζωτικότης κραταίονει τὴν ψυχὴν μας, καὶ δίδει πτέρυγας εἰς αὐτὴν ὥστε νὰ ἵπταται πρὸς τὰς πραγματικότητας ἀποσπασμένη τῶν φροῦδων. Τὰς ἄνωθι παρατηρήσεις ὑπηγόρευσεν ἡ ἐντύπωσις ἡ γεννηθεῖσα ἐν ἐμοὶ ἐκ τῆς ἐν λόγῳ γνωστοποιήσεως. Ἐπόμενος αὐτῇ δηλῶ ὅτι ἐγὼ τε καὶ οἱ ὑποσημειῶν μενοὶ φίλοι ἐπιθυμοῦμεν διακαῶς νὰ ἀνανεώσωμεν τὰς συνδρομάς μας. Πρὸς τοῦτοις εὐαρεστήθητε νὰ ἐγγράψῃτε εἰς τὸν κατάλυγον τῶν συνδρομητῶν σας καὶ τοὺς ἐξῆς τρεῖς.

Σικάγον.

Γ. Χ. Π.